

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

**SYMFONICKÁ BÁSEŇ VLTAVA
V POSLECHOVÝCH ČINNOSTECH NA MŠ**

Martina Dardová

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. června 2014.

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala za pomoc, cenné rady a připomínky vedoucí práce PhDr. Štěpánce Liškové, Ph.D.. Dále Martinu Šlajsovi, který mi poskytl pomoc při psaní bakalářské práce a v neposlední řadě mé rodině a přátelům za trpělivost a podporu při studiu.

Také bych chtěla poděkovat 55. mateřské škole v Plzni a mateřské škole v Kasejovicích a jejím učitelkám za to, že mi umožnily uskutečnit tento experiment.

Obsah

Úvod	6
1 Hudební činnosti v MŠ – stručný přehled	7
1.1 Pěvecké činnosti	7
1.2 Instrumentální činnosti	8
1.3 Pohybové činnosti a poslechové činnosti	9
2 Poslechové činnosti v MŠ	11
2.1 Poslechové činnosti u nejmladších dětí	16
2.2 Poslech u dětí ve střední věkové skupině	17
2.3 Poslech u dětí předškolního věku	17
3 Vltava jako součást cyklu B. Smetany Má vlast	19
3.1 Okolnosti vzniku díla.....	19
3.2 Cyklus Má vlast	19
3.2.1 Vltava jako součást cyklu Má vlast	21
4 Symfonická báseň Vltava v poslechových činnostech v MŠ Kasejovice a 55. mateřské škole v Plzni	23
4.1 Popis experimentální práce s poslechem skladby Vltava	25
4.2 Práce s poslechovou skladbou Vltava.....	27
5 Vltava v experimentálních třídách.....	29
5.1 Symfonická báseň Vltava v poslechových činnostech na MŠ.....	30
5.1.1 Poslechová aktivita 1	30
5.1.2 Poslechová aktivita 2	31
5.1.3 Poslechová aktivita 3	32

5.1.4	Poslechová aktivita 4	33
5.1.5	Poslechová aktivita 5	36
5.1.6	Poslechová aktivita 6	37
5.1.7	Poslechová aktivita 7	39
5.1.8	Poslechová aktivita 8	41
5.1.9	Poslechová aktivita 9	42
5.1.10	Poslechová aktivita 10	43
5.1.11	Souhrn aktivit a zhodnocení práce	46
	Závěr.....	48
	Seznam použité literatury a pramenů	50
	Internetové zdroje	52
	Resumé	54
	Summary.....	54
	Seznam obrázků.....	55
	Seznam tabulek.....	56

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je „Symfonická báseň Vltava v poslechových činnostech na MŠ.“ Na toto téma mě přivedla PhDr. Štěpánka Lišková, PhD. při přednášce didaktiky předškolní hudební výchovy, kde nám ukázala vedle práce s poslechovými skladbami pro předškolní děti i aktivitu vhodnou pro činnost na 1. stupni ZŠ. Vybranou skladbou pro poslech na ZŠ byla právě symfonická báseň Vltava Bedřicha Smetany. Poslech mne natolik zaujal, že jsem se rozhodla tento hudební materiál přiblížit dětem v mateřské škole. Na mých pedagogických praxích jsem se totiž nikdy neseťkala s činnostmi, v jejichž centru by stál poslech skladeb.

Rozhodla jsem se proto v teoretické části nejprve stručně charakterizovat činnosti, které se v souvislosti s hudební výchovou v mateřské škole objevují.

Dále se budu podrobněji věnovat poslechovým činnostem. Zaměřím se na to, co je součástí poslechu na MŠ a jak by měly být poslechové činnosti realizovány. V souvislosti s vybranou programní skladbou se ve stručnosti zmíním i o okolnostech vzniku cyklu Má vlast - a to v kontextu s životem Bedřicha Smetany. V rámci této bakalářské práce bych však chtěla dokázat, že i tak rozsáhlá skladba, může být smysluplně zařazena do poslechových činností na MŠ. Cílem této práce je tedy hledání metod a forem práce s touto skladbou, a tak rozšířit seznam poslechových skladeb pro děti o jednu z nejkrásnějších a „nejnáročnějších“ skladeb, symfonické básně B. Smetany Vltava.

V praktické části se zaměřuji na realizaci tohoto experimentu v MŠ Kasejovice a 55. mateřské škole v Plzni Mandlově ulici, kde tento experiment proběhl.

Mým záměrem je rovněž zjistit prostřednictvím experimentu, zda nebudou děti vnímat vážnou hudbu pouze jako kulisu, zda se s ní dokážou dostatečně sžít a zda na ni budou v rámci zvolených činností adekvátně reagovat. Na tyto otázky se budu snažit odpovědět po vyhodnocení experimentu, ve kterém využiji symfonickou báseň Vltava jako modelový příklad pro práci s poslechovou skladbou v MŠ.

1 Hudební činnosti v MŠ – stručný přehled

V mateřských školách by nemělo chybět každodenní hudební vzdělání. To je realizováno prostřednictvím souboru vzájemně se podmiňujících a prolínajících hudebních činností pěveckých, poslechových, instrumentálních a hudebně pohybových. Obsah hudebních činností je vymežován dle rámcového vzdělávacího programu (RVP), podle kterého se sestavuje celá vzdělávací nabídka, včetně hudebních činností pro mateřskou školu. Mezi tradiční hudební činnosti tak patří zejména zpěv, pohyb, poslech a hra na hudební nástroje.

1.1 Pěvecké činnosti

Nejzákladnější činností hudebně výchovného procesu je zpěv.¹ Jeho prostřednictvím se „dávají základy pěveckých dovedností a kultivuje mluvní a zpěvní projev dítěte.“² Obsahem pěveckých dovedností „jsou zpočátku účelově zaměřené hry, které provázejí nejmladší děti světem hudebních a nehudebních zvuků, příběhů a pohádek. Ty vedou k uvolnění hlasového orgánu a postupně i uvědomování si rytmické stránky řeči, poté rytmizaci a melodizaci slov, sousloví a říkadel.“³ Při výuce pěveckých činností má učitelka za úkol děti naučit zpívat intonačně čistě a zněle. Učitelka dále děti učí správnému držení těla, dýchání, frázování, přirozenému tvoření tónů, artikulaci, čistému zpěvu, sólovému i skupinovému zpěvu. Při této výuce je důležité dodržovat zásady hlasové hygieny. Dbáme na to, aby místnost byla čistá a větraná, měla optimální vlhkost a teplotu vzduchu a dobrou akustiku. Dětský hlas se nemá přepínat a má znít v přirozené poloze. Ze začátku se zpívá v kratších intervalech⁴. Dále se děti učí zpívat v pomalém tempu, středně rychlém tempu, v rychlejším, v rychlém tempu (svižně), hlasitě nebo tiše. Patří sem i například hry se zpěvem: a) kdo zazpívá závěr písně, kdo část a kdo sólo, b) vytleskávání písně, c) hra za doprovodu zpěvu na bicí nástroj, d) hra na ztracenou melodii, e) hra na „muzikanty“,

---

¹ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87, s. 46

² Tamtéž

³ Tamtéž

⁴ interval - rozmezí mezi dvěma tóny v hudbě, tedy rozsah zvukový (běžně používán kupř. pro operní zpěv)

f) řetězová hra.⁵ Pěvecký rozsah dětí se věkem mění. U dětí tříletých je to v rozmezí tercie, která se objevuje v poloze mezi $d^1 - a^1$ (například $e^1 - g^1$, $d^1 - f^1$). Předškolní děti by měly mít rozsah až do oktávy.⁶

1.2 Instrumentální činnosti

Poslech instrumentální hudby je důležitou součástí rozvoje hudebních schopností dítěte. Vést děti k instrumentálnímu doprovodu písní je zajímavá forma podněcující zájem o hudbu.⁷ Dětem se dává do rukou lehce ovladatelný nástroj, který je zvukem okouzlí a podnítlí k hudební činnosti. Ze začátku mají děti touhu s nástrojem vytvářet hluk, ale pod správným vedením se dětský projev postupně usměrňuje a má kultivovanou podobu. I zde jsou pokládány základy instrumentálních činností, děti se učí hrát na tzv. dětské hudební nástroje, získávají tak potřebné dovednosti - například k doprovodu říkadel, písní, při vyprávění příběhu, dramatizaci, k pohybovým i poslechovým aktivitám. V průpravě k instrumentálním činnostem se naučí aktivně vnímat rozdíl mezi nehudebními⁸ a hudebními⁹ zvuky. Při instrumentálních činnostech získávají povědomí o rytmické stránce řeči a hudby - využívá se tzv. hra na tělo s elementární¹⁰ improvizací. „*Ta je výsledkem tvořivé práce s textem, s melodií,¹¹ dynamikou¹², tempem¹³ a dalšími výrazovými prostředky hudby.*“¹⁴ Základ pro instrumentální činnosti tvoří přirozená hravost dětí a jejich nadšení a touha vyzkoušet, co jak zní. Hra na nástroje ve spojení s písní výrazně

---

⁵ řetězová hra – nazývá se tak několikeré opakování popěvku. V této hře se střídají předchozí hry.

⁶ Materiály z DIMŠ 1 – 3

⁷ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87.

⁸ nehudební - jedná se o zvuky s neměřitelnou výškou jako je hřmění, rána dveří

⁹ hudební - jedná se o zvuky s konkrétní měřitelnou výškou jako je zpěv, hra na nástroj

¹⁰ elementární - základní, nejjednodušší

¹¹ melodie - sled tónu nebo zvuků různé výšky

¹² dynamika - je nauka o síle a hlasitosti zvuku

¹³ tempo - je základní pohyb, v němž je skladba provozována

¹⁴ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87, s. 47

obohacuje emociální a estetické zážitky dětí. Děti nejprve doprovázejí hrou na snadno ovladatelné hudební nástroje (tlučky) rytmus, metrum nebo pulzaci písní. Také se učí hrát v pauze. Děti se mohou naučit doprovázet písně tónické¹⁵, pentatonické¹⁶, harmonické¹⁷, ostináto¹⁸ nebo improvizovat na pentatonice (hru na ticho a zvuk, na sólo atd).¹⁹

1.3 Pohybové činnosti a poslechové činnosti

Nejtypičtější reakcí dětí na hudbu je pohyb. „*Spojením hudby s pohybem docílíme u dětí citového prožívání hudby, rozvíjíme přirozenou schopnost vyjádřit hudbu pohybem a dosahujeme tak oživení hudebního projevu. Spontánní pohybové reakce na hudbu usměřňujeme tak, aby pohyb dítěte v rozličných formách – drobných pohybových etud, průpravných cvičení s hudbou, v hudebně pohybových hrách a tanečních hrách získával postupně určitý estetický tvar v souladu s hudbou a přibližoval se ladnému a plynulému tanečnímu projevu.*“²⁰ Cílem pohybových činností je synchronizovat pohyb hudební

---

¹⁵ tonální citění - schopnost pociťovat vazbu mezi tóny směrem k určitému centru (tonalitě). Základem tohoto centra je 1. stupeň – tónika. Oporou tomuto citění je tónický kvintakord. Pokud pracujeme s úryvky melodií, skladbami s tonálním základem (ne s pouhými jednotlivými tóny či zvuky), souvisí rozvoj smyslu pro výšku tónu s rozvojem tonálního citění. Díky tonálnímu citění čistě zpíváme. V předškolním věku má rozvinuté tonální citění asi třetina dětí (Materiály z DIMŠ 1 – 3).

¹⁶ pentatonika - řada pěti tónů v C dur bez f a h (u xylofonů, metalofonů), v D dur bez g, cis atd. (Tamtéž).

¹⁷ harmonické citění – schopnost pociťovat vazby mezi akordy (doprovod písní). Souvisí s tonálním citěním. Většinou až devítileté dítě umí rozlišit a označit chybu v doprovodu písně (lze zkoušet). V předškolní hudební výchově je však důležité podporovat i rozvoj této schopnosti, a to hrou doprovodu na akordické nástroje (klavír, kytara) i vícehlasým doprovodem písně např. ve hře na Orffovy nástroje (hra ostinátního doprovodu, tónů, jež jsou součástí akordů C – tónika, G – dominantanta) - (Tamtéž).

¹⁸ ostináto - stále se opakující a trvale znějící doprovodná rytmická nebo rytmicko – melodická figura (Tamtéž).

¹⁹ Tamtéž

²⁰ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87, s. 47

s lidským a naučit děti improvizovat pohybem na znějící hudbu. Hudebně pohybové hry umožňují dětem rozvíjet rytmické cítění²¹.

Mezi hudební činnosti dále patří poslech. Poslechové činnosti jsou tématem této bakalářské práce, proto se jimi budeme podrobně zabývat v následující kapitole.

---

²¹ rytmické cítění - je to schopnost vnímat a emocionálně prožívat *metrum*, *rytmické časové vztahy* a *pulzaci* ve spojení s ostatními hudebně výrazovými prostředky a adekvátně na ně reagovat tělesným pohybem. Rytmické cítění je zakotveno v instinktivní vrstvě člověka (biorytmy) a je od prvních týdnů života spojeno s motorickou reakcí. Už z toho vyplývá – a mnoha experimenty bylo potvrzeno – že rytmické cítění lze *rozvíjet pouze ve spojení s pohybem* (pohyby vnější i vnitřní – hlasivek, napínačů svalů aj.) - SLAVÍKOVÁ, Marie. *Materiály - didaktika 1* [online]. [cit. 2014-06-15]. Dostupné z: http://fpe.zcu.cz/khk/Pro_studenty/stud_materialy.html.

2 Poslechové činnosti v MŠ²²

Aktivním poslechem rozumíme vnímání (recepce) a prožívání hudby, tj. složitý proces, který je nutný zkoumat z hlediska neurofyzilogického, psychologického, estetického, sociologického a metodologického²³.

Psychický průběh hudebního vnímání:

Sluchový počitek a vjem je veden sluchovým nervem do podkorového a korového mechanismu mozku, kde vyvolá emoci a dojde k jejímu uvědomění. U hudebně nepřipraveného posluchače vyvolá hudební podnět pouze citové vzrušení, náladu, mimohudební představy (podnět zasáhne podkorové oblasti a odtud se odráží zpět do mozkové kůry). Hudebně připravený posluchač je schopen vědomě utlumit činnost podkoří a kromě emocí zachytit význam hudebního sdělení, tj. „pochopit“ hudbu. Psychologickým předpokladem aktivního vnímání hudby je existence určité míry hudebních schopností, které se v poslechových činnostech dále rozvíjejí²⁴. Například: hudební sluch, tonální citění, hudební

---

²² Poslechové činnosti, jak už jsem v úvodu podotkla, nebývají dle mého úsudku v MŠ tak často realizovány v podobě práce s poslechovou skladbou. Zaměřím se nyní na otázky, co do poslechových činností v MŠ patří a jak mohou být poslechové činnosti realizovány.

Do poslechových činností patří „a) zpěv učitelky; b) zpěv dětí v dialogických formách; c) instrumentální hra učitelky; d) instrumentální hra profesionálního interpreta (učitel LŠU apod.), spojená s besedou např. o nástroji; e) vokální a instrumentální koncert pro děti; f) slavnostní příležitosti (oslavy) a besídky s literárně hudebním programem“ (Zezula, Janovská, 1987, s. 142).

²³ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Materiály - didaktika 3 - Poslech* [online]. [cit. 2014-06-15]. Dostupné z: http://fpe.zcu.cz/khk/Pro_studenty/stud_materialy.html

²⁴ Tamtéž

paměť, hudební představivost, hudební fantazie, hudební tvořivost, rytmické cítění, hudební myšlení²⁵.

Sociologické aspekty poslechu hudby²⁶:

K prvnímu kontaktu a ovlivnění dítěte hudbou dojde prostřednictvím zpěvu matky, odborně nazývaným hudební percepcí.

Důležitým aspektem vnímání hudby je sociogenní působení skupiny lidí na jedince, do níž je zahrnut. Postoj k vážné hudbě je závislý na úrovni vzdělání člověka. K pochopení tohoto stylu je zapotřebí duševní růst, kulturní úroveň a určitý rozhled.

Cílem poslechových činností je rozvoj hudebního sluchu²⁷, hudebně sluchové představivosti²⁸ a poslechových dovedností.²⁹ Aktivním poslechem si dítě postupně osvojuje základní hudebně výrazové prostředky.³⁰

Poznávání je spojeno s vlastní činností dítěte v oblasti „*pěvecké, pohybové a instrumentální, i s aktivními myšlenkovými pochody, při nichž vytváříme základy elementárního hudebního myšlení.*“³¹

---

²⁵ hudební myšlení – schopnost abstrahovat a spojovat hudební vjemy, vytvářet hudební asociace, rychle se orientovat v hudební výstavbě a uskutečnit hudebně teoretickou reflexi hudby (Sedlák, 1988, s. 31).

²⁶ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Materiály - didaktika 3 - Poslech* [online]. [cit. 2014-06-15]. Dostupné z: http://fpe.zcu.cz/khk/Pro_studenty/stud_materialy.html

²⁷ hudební sluch - jeho rozlišovací a analytická schopnost (Tamtéž)

²⁸ hudební představivost – schopnost vytvářet hudební představy a operovat s nimi v hudebních činnostech (Sedlák, 1988, s. 31)

²⁹ sluchové dovednosti - jedná se o učení získanou dispozici k úspěšnému vykonávání hudební poslechové činnosti (zpěv, hra na nástroj, aj.). Jejich prostřednictvím zkoumáme hudební schopnosti. Hudebními dovednostmi se ve zpětné vazbě rozvíjejí hudební schopnosti (např. hrou na rytmický nástroj rozvíjíme rytmické cítění, hudební paměť, zpěvem sluchově - výškovou schopnost aj.), (Materiály z DIMŠ 1 – 3)

³⁰ hudebně výrazové prostředky – výběr prostředků má vést především k poznávání melodie a jejího pohybu, hudební barvy (témbru), rytmu, tempa, dynamiky atd. (Sedlák, 1988, s. 245).

³¹ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSKÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87, s. 46

Co je tedy cílem poslechu a jaké úkoly má hudební poslech plnit? Nejprve si musíme uvědomit, že poslech hudby není jen hudební disciplína, ale je spojen s rozvojem dětské představivosti, paměti³², myšlení a s emocionální stránkou dětské osobnosti. Poslech také samozřejmě ovlivňuje hudební rozvoj, psychickou stránku, ale i celkové chování jedinců.

Dle M. Liškové³³ jsou úkoly, které máme sledovat při vedení poslechových aktivit tyto:

1. Vytvářet u dětí kladný vztah k hudbě.
2. Rozvíjet jejich schopnost aktivně vnímat hudbu.
3. Učit děti citově prožívat hudbu, vést je k soustředění.
4. Rozvíjet dětskou hudební paměť a představivost, podporovat jejich fantazii³⁴.
5. Seznamovat děti s rozličnými hudebními žánry.
6. Nahlédnout do dětského chápání světa hudby prostřednictvím hudebně vyjadřovacích prostředků.
7. Inspirovat děti k vlastnímu provozování hudby, tj. k vlastní hře na hudební nástroj.

„Problém řízené činnosti poslechu v MŠ nastává po předchozí přípravné fázi, tedy před poslechem vlastních hudebních ukázek. Tehdy nás napadají mnohé otázky, na které neznáme odpověď.“³⁵

První otázkou je: zda by děti měly raději poslouchat hudbu moderní³⁶ nebo vážnou. Na tuto otázku jednoznačná odpověď neexistuje. Dětem by se měly přiblížit různé styly

---

³² hudební paměť - schopnost v představě uchovat, vybavit si a znovu poznávat hudební útvary (Sedlák, 1988, s. 31).

³³ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3, s. 141 - 142

³⁴ hudební fantazie - neboli představivost, obrazotvornost je možná již od 3 let věku dítěte

³⁵ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3.

³⁶ moderní hudbou autorka myslí produkci písní a nahrávek z oblasti tzv. nonartificiální hudby, tedy to, co mohou děti slyšet kolem sebe v supermarketech, rádiích i televizi.

a žánry.³⁷ K poslechu vybíráme skladby z oblasti hudby artificiální a neartificiální (viz níže).

Všichni víme, že se děti na každém kroku setkávají s moderní hudbou, proto se nabízí možnost vybírat takovou hudbu, kterou děti neznají a nemají možnost se s ní běžně seznámit. Takže při výběru skladby se držíme cílů, kterých chceme poslechem dosáhnout. Chceme, aby děti měly kladný vztah k hudbě a naučily se citově a myšlenkově ji prožívat.³⁸

Výhodou neartificiální (moderní) hudby je bezesporu její aktuálnost, díky které je dítěti tak blízká. Tato hudba děti motivuje k tanečním improvizacím a k rozličným pohybovým kreacím. Populární hudbu používáme tehdy, chceme-li rozvíjet pohybové schopnosti dítěte. Najdeme v ní stále se opakující rytmy, proto je vhodná pro děti. Ne všechna moderní hudba je jednotvárná, bez barevnosti, dynamiky a tempových kontrastů. Co se týká hudebních nástrojů, nejsou zde jen elektronické a bicí nástroje. V muzikálech a písních z filmů je například použita i orchestrální hudba.³⁹

Jestliže chceme děti naučit rozumět hudbě, měli bychom vybírat spíše skladby nebo části děl tzv. vážné (artificiální) hudby. Tato hudba je barevnější, komplikovanější. V této hudbě je mnoho ukázek, pomocí kterých hudbu lépe přiblížíme a prakticky ukážeme. Díky skladbičkám se děti naučí porozumět hudební řeči, kterou si vyzkouší především v pohybových zážitcích. Také jednoduché skladby mohou děti motivovat k aktivnímu provozování hudby, tedy ke hře na vlastní hudební nástroj. Pro aktivní poslech tak vybíráme skladbičky, které jsou komponovány skladateli přímo pro jejich poslech dětským publikem. Jedná se převážně o tzv. hudbu programní, ve které se skladatel snaží vylíčit mimohudební námět blízký dětem. K poslechu v MŠ se například hodí využít skladby P. Ebena: *Vlak se rozjíždí* (práce s gradací), C. Saint-Saëns: *Slon, želvy a antilopy* (tempové kontrasty), V. Novák: *Kukačko, kde jsi*. V. Novák: *Bouře, V Tatrách* (zvukomalba),

---

³⁷ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3.

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

V. Trojan: Kuřátko a slon, E. Grieg: Lyrické kusy – Ptáček (zvukomalba), I. Hurník: Pohádka o hluchém bubnu, A. Vivaldi: Čtvero ročních období – ptáci (zvukomalba).⁴⁰ Děti seznamujeme s pestrou škálou hudebních žánrů, jako jsou například taneční a pochodová hudba nebo s lyrickými⁴¹ a žertovnými skladbičkami. Za další vhodné poslechové skladby považuje M. Lišková např. tyto:⁴²A. Dvořák: Slovanské tance (rytmus), J. Brahms: Uherské tance (rytmus), S. Prokofjev: Pochod ze suity Letní den, B. Smetana: Pochod komediantů.

„Při výběru poslechových skladeb se řídíme nejen názvem a mimohudebním námětem hudebního díla, ale celkem oprávněně i znějící hudbou. Při výběru je proto namístě vědět, jaká hudba je dětem blízká. Děti mají rády hudbu s výrazným rytmem, zvukomalebností⁴³, tónovou strukturou blízké dětské melodice, s tempovými a dynamickými kontrasty. Při výběru hudebních ukázek tedy hrají podstatnou roli hudebněvyjadřovací prostředky. K poslechu vybíráme skladby veselé, rytmické, s náhlými dynamickými kontrasty či jinými momenty překvapení.“⁴⁴

Dá se říci, že základ pro vnímání a následně aktivní poslouchání hudby se vytváří už v útlém věku dítěte. Do styku s hudbou přijdou velice brzy. Je dokázáno, že na dítě má hudba vliv už i v prenatálním období. Když tuto informaci pomineme, tak děti hudba ovlivňuje až v době, kdy se dokážou kolem sebe orientovat. Nejdříve vnímají hlasy svých nejbližších, chřestění různých hraček, které se časem snaží samy rozezvučet. Tyto první zkušenosti souvisí s následným poslechem hudby.⁴⁵

---

⁴⁰ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3, s. 151

⁴¹ lyrika - vyjadřuje pocity a nálady

⁴² LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3, s. 151

⁴³ zvukomalebný - výrazná melodie hraná hudebními nástroji lahodící uchu (housle, klavír, kytara, flétna, orchestr - hudební barvy

⁴⁴ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3, s. 151

⁴⁵ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3.

Vnímání hudby u dětí v batolecím věku je spontánně citové. U dítěte může poslech hudby vyvolat chvilkové soustředění nebo aktivní prožívání hudby pobrukováním své melodie či pohybem. Rytmická stránka hudby bývá podnětem k dětské spontánní pohybové reakci. Zprvu mají pohybové reakce podobu kývání, tanečku do kolečka (ze začátku bez vztahu k metru a rytmu písně), později se dítě naučí houpat nohama a rytmicky pohybovat hlavou a tělem, do rytmu tleskat, podupovat.

2.1 Poslechové činnosti u nejmladších dětí

Poslechové činnosti u nejmladší věkové skupiny v MŠ začínají vnímáním znějící přírody a jejích zvuků. Ty nás oklopují po celý život. Dítě se nejprve naučí vnímat a rozlišovat hlasy, zvuky zvířat a zpěv ptáků. Sluch dítěte dokáže zachytit celý komplex⁴⁶ znějící přírody i jednotlivé zvuky. Tyto zvuky mají svou intenzitu a konkrétní barvu. Sluchové a hlasové dovednosti dítěte se rozvíjí přirozeně poté, co pochopí, že některé zvukové podměty může samo svým hlasem napodobit. V průpravných činnostech se seznamuje s nehudebními a hudebními zvuky, s mluvním a zpěvním projevem učitele a postupně i sebe.⁴⁷

Chceme - li tříleté dítě nenásilně zasvětit do světa hudby, měli bychom vybírat takové formy, které jsou dítěti blízké a srozumitelné jak po melodické stránce, tak i po stránce námětové. Začínáme proto lidovými popěvkami a jednoduchými lidovými písněmi s náměty ze života zvířat, pohádkového prostředí atd. Dítě je poutáno na mimohudební prostředky a náměty. I když si to samo neuvědomuje, je podněcováno k citovému hudebnímu výrazu každé písně. Pro dítě je nejdůležitější formou poslechu především „živý“ zpěv učitelky. *„Píseň je tu základním prostředkem poslechových činností. Jejím prostřednictvím učitelka motivuje dětskou hru, libovolnou poznávací činnost, uklidní děti, ale také je aktivizuje například k přirozenému pohybu nebo k činnosti, která směřuje k „objevování“ elementárních hudebních prostředků.“*⁴⁸

---

⁴⁶ komplex - celek složený z několika vzájemně propojených částí

⁴⁷ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87.

⁴⁸ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87, s. 135

Instrumentální skladby by měly být krátké nebo alespoň pouštěny po částech, protože děti v tomto věku nedokážou dlouho udržet pozornost. Nesmíme zapomenout na jednoduchost skladby, do které dítě proniká a vstupuje do jejích „tajů“, které mají často zvukomalebný ráz. Tento ráz v dítěti vyvolává mimohudební představu.

2.2 Poslech u dětí ve střední věkové skupině

Do středně věkové skupiny se řadí děti čtyřleté a pětileté,⁴⁹ které častěji pracují v hudebních činnostech se specifickými výrazovými prostředky hudby. Děti v tomto věku již rozeznají hudbu hrající potichu či nahlas, pomalu nebo rychle. Taktéž už rozpoznají nízké a vysoké tóny. Učitelčin zpěv a hra na doprovodný hudební nástroj, vede děti k soustředěnému poslechu. To, že hudba zaznívá v MŠ převážně v interpretaci učitele, označujeme termínem živý poslech. Ten by měl převládat nad reprodukovanou hudbou. Ta se používá například v činnostech, ve kterých děti poznávají různé zvuky hudebních nástrojů. V instrumentálních skladbách se děti ztotožní s výraznými rytmickými a melodickými prvky, tempem skladby (hudby), ale také zde mohou objevit zvukomalebné prvky - jako je například napodobování zvířat (kohout, medvěd). „*Aktivizace poslechových činností tkví především v jejich propojování s aktivním projevem dětí – tj. s činnostmi pěveckými pohybovými, zčásti též instrumentálními a v přiměřené míře i s tvořivými projevy (vytváření shodných či podobných elementárních motivů melodických a rytmických, drobných pohybových forem, zaměřených na kontrasty v melodii, v rytmu, tempu a hudební struktuře).*“⁵⁰

2.3 Poslech u dětí předškolního věku⁵¹

Do nejstarší věkové skupiny patří děti pětileté a šestileté. Poslechová činnost se zde zaměřuje na poznávání a srovnávání elementárních prostředků hudební řeči, jak v poslouchaných skladbách, tak i ve vlastních pěveckých činnostech. Děti se zde učí

---

⁴⁹ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87.

⁵⁰ ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87, s. 136

⁵¹ Volně parafrázováno podle: ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87.

rozlišovat a chápat rozdíly tempa, dynamiky, tónu a poznávají různé žánry, jako jsou například pochod, tanec, ukolébavka, hudba veselá nebo naopak hudba smutná, a v neposlední řadě poznávají hudbu k slavnostní příležitosti.

Nejstarší věkovou skupinu vedeme k tomu, aby sledovala změny tempa a dynamiky (v poslechu i ve vlastním zpěvu). K nejefektivnějším metodám poslechu patří srovnávání ukázek. Dětem můžeme přehrát například různé skladby (písně), které se od sebe liší tempem nebo takovou skladbu, v níž jsou obsaženy oba dva kontrasty najednou. Kontrastem mohou být například vysoké či nízké tóny, pomalé nebo rychlé tempo.

Abychom u dětí předškolního věku docílili osvojení hudebně vyjadřovacích prostředků, je důležité teoretické poznatky prakticky využít i do jejich aktivních činností. Například hra na xylofon nebo pohyb při hudbě.

Co se týká poslechu skladeb z oblasti instrumentální hudby, zvolíme nejjednodušší „skladbičky“, často s charakteristickými žánrovými, instrumentačními nebo melodicko-rytmickými prvky.

V rámci poslechu děti nemusí naprosto bezpečně rozeznávat hudební nástroje podle barvy. Jde spíše o to, naučit je, aby si této složky postupně začaly všímat. Některé děti však v předškolním věku již určité hudební nástroje poznají - například housle, trubku, flétnu aj. Pro efektivnější zapamatování nástrojů používáme názorné obrázky. Na vlastní oči děti mohou vidět hráče i jejich hudební nástroj například v televizních pořadech.

3 Vltava jako součást cyklu⁵² B. Smetany *Má vlast*

3.1 *Okolnosti vzniku díla*

Jak jsem již uvedla, mým cílem je experimentální práce s poslechovou skladbou Vltava od Bedřicha Smetany. Jedná se o dílo, které má zásadní význam nejen pro skladatele samotného, ale i pro celou českou hudbu. Toto dílo psal v době, kdy už byl hluchý. Bedřich Smetana (1824 - 1884) se narodil 2. března 1824 v Litomyšli pivovarskému sládkovi Františku Smetanovi.⁵³

Po studiích působil jako klavírista a hudební pedagog. Jelikož Smetana nemohl získat významnější hudební postavení a snižovaly se mu příjmy z hudební školy, přijal v roce 1856 místo dirigenta filharmonie ve Švédsku. Zde složil symfonické básně Richard III., Valdštejnův tábor, Hakon Jarl. Po uklidnění politické situace se vrátil zpět do Prahy, kde se ucházel o místo prvního kapelníka v Prozatímním divadle a ředitele na pražské konzervatoři. Na tyto pozice však nebyl přijat, proto se svým bývalým žákem J. L. Procházkou založil hudební školu. V tomto období vznikají opery Braniboři v Čechách a Prodaná nevěsta. Po dokončení práce na Prodané nevěstě začal Smetana pracovat na Daliborovi. Koncem šedesátých let se začal zabývat operou Libuše, která byla inspirací pro první dvě symfonické básně a to Vyšehrad a Vltavu. Obě se staly součástí cyklu *Má vlast*.⁵⁴

3.2 *Cyklus *Má vlast**⁵⁵

Cyklus *Má vlast* vznikl mezi lety 1874 – 1879. Jedná se o cyklus symfonických básní inspirovaný historií, legendami a krajinou. Skládá se ze šesti částí, které vznikly postupně.

---

⁵² cyklus - ucelená řada, složené z několika samostatných částí (*Akademický slovník cizích slov*, 1998).

⁵³ HOLZKNECHT, Václav. *Bedřich Smetana: život a dílo*. Praha: Panton, 1984. ISBN neuvedeno.

⁵⁴ Wikipedie.org: Bedřich Smetana [online]. 12. 6. 2014 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana.

⁵⁵ HOLZKNECHT, Václav. *Bedřich Smetana: život a dílo*. Praha: Panton, 1984. ISBN neuvedeno.

Jako první byly, jak už bylo uvedeno, roku 1874 napsány básně Vyšehrad a Vltava. Rok poté Smetana zkomponoval básně Šárka a Z českých luhů a hájů⁵⁶. Z důvodu skladatelovy finanční tísně a ztrátě zaměstnání skladatel práci na cyklu Má vlast na čas přerušil. V tomto období napsal opery Hubička, Tajemství a Dvě vdovy⁵⁷. Po částečném vyrovnání se ztrátou sluchu Smetana v tvorbě cyklu pokračuje a rozšiřuje ho o dvojici básní Tábor a Blatník.⁵⁸ Těmito básněmi byl cyklus Má vlast dokončen a roku 1879 věnován městu Praze. První premiéra se konala 5. listopadu 1882 v Praze na Žofině pod vedením Adolfa Čecha.⁵⁹ Zpočátku skladba neměla u veřejnosti velký ohlas, ale postupem času se z ní stalo vrcholné dílo české klasické hudby. Od roku 1884 je každoročně cyklem Má vlast zahajován hudební festival Pražské jaro a to vždy 12. května v den úmrtí Bedřicha Smetany.⁶⁰

Nejprve se ve stručnosti zmíním o celém cyklu a v závěru podrobněji přiblížím obsah Vltavy.

První báseň z cyklu Má vlast - **Vyšehrad** - vznikla v době, kdy Smetana přestával slyšet. Děj se odehrává na českém hradě, který je symbolem českého státu. V této básni se vypráví o slávě, turnajích, bojích, ale i úpadku. Sláva a pád Vyšehradu zobrazují ve zkratce historii českého státu.

---

⁵⁶ Baerenreiter.cz: *SMETANA: Má vlast* [online]. 27. 9. 2013 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.baerenreiter.cz/novinky1/smetana-ma-vlast.html>.

⁵⁷ SMOLKA, Jaroslav. *Smetanova symfonická tvorba: Dílo a život Bedřicha Smetany*. Praha: Supraphon, 1984. ISBN nevedeno.

⁵⁸Wikipedie.org: Bedřich Smetana [online]. 12. 6. 2014 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana.

⁵⁹ Baerenreiter.cz: *SMETANA: Má vlast* [online]. 27. 9. 2013 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.baerenreiter.cz/novinky1/smetana-ma-vlast.html>.

⁶⁰ Popron.cz: Česká filharmonie / Jiří Bělohlávek - Smetana : Má vlast. Cyklus symfonických básní, CD [online]. [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.popron.cz/ceska-filharmonie-jiri-belohlavek-smetana-ma-vlast-cyklus-symfonicky-basni-cd/s-305543/>.

Druhou básní z cyklu *Má vlast* je symfonická báseň **Vltava**. Popisuje tok nejdelší české řeky - Vltavy. (viz dále)

Třetí básní je **Šárka**⁶¹. Ta je věnována lidskému příběhu. Vypráví o vášni, lásce a zradě mystické⁶² Šárky a mytického Přemyslova druha Ctirada.

Čtvrtá báseň nazvaná **Z českých luhů a hájů** vznikla v Jabkenicích. Jejich okolí nejspíš inspirovalo skladatele ke kompozici ódy⁶³ na českou zemi. Ve skladbě zazní jak veselý, tak i melancholický zpěv.

Pátou básní z cyklu je **Tábor**.⁶⁴ Jeho podkladem se stal husitský chorál⁶⁵ „Ktož jsú boží bojovníci“, který pochází z Jistebnického kancionálu⁶⁶ z 15. století. Tento chorál byl zpěvem českých lidových vojsk, která bojovala s křížáckými výpravami po Husově smrti.

Poslední, šestou básní je **Blaník**, v němž Smetana navazuje na předešlé skladby. Opět jsme v husitském ovzduší. Tentokrát ale v jiném prostředí a s jiným záměrem. Tábor byl obrácen do minulosti, Blaník naopak do budoucnosti.

Řada symfonických básní „Má vlast“ končí skladbou Blaník.

3.2.1 Vltava jako součást cyklu *Má vlast*

Vltava vznikla bezprostředně po Vyšehradu mezi 20. listopadem a 8. prosincem roku 1874. Skladba líčí tok řeky Vltavy od jejího **prvního** pramene nazvaným **Studený a druhého pramene**, který se nazývá Teplý. Studený pramen pramení v Bavorsku a Teplý pod Černou horou na Šumavě⁶⁷. V básni zní jemně flétny a drnkající housle, vyvolávající

---

⁶¹ HOLZKNECHT, Václav. *Bedřich Smetana: život a dílo*. Praha: Panton, 1984. ISBN neuvedeno.

⁶² mystický - záhadný, tajemný

⁶³ óda – oslavná lyrická báseň

⁶⁴ HOLZKNECHT, Václav. *Bedřich Smetana: život a dílo*. Praha: Panton, 1984. ISBN neuvedeno.

⁶⁵ chorál - slavnostní zpěv vážného, zejména náboženského obsahu

⁶⁶ kancionál - sborník kostelních písní

⁶⁷ VisitVltava.cz. *VisitBohemia.cz* [online]. [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.visitvltava.cz/cz/reka-vltava-v-datech/19/>.

představu pramínku, který se rozšiřuje a mohutní.⁶⁸ Zprvu protéká Vltava lesy. Zde nám Smetana fanfárami lesních rohů přibližuje atmosféru lesní **honby**. K těm se později připojí jemně znějící smyčcové nástroje.⁶⁹ „*Když tato epizoda*⁷⁰ *utichne, rozezní se polkové tóny. Ty představují „venkovskou svatbu“*. Ke konci polkového hudby zazní flétna jako hlas zvonku, který odzvání konec dne (tzv. klekání). Postupně se přidávají další flétny a smyčcové nástroje hrají tichounce. Hudba nabývá zvláštní barvy a její průběh se snaží o vylíčení obrazu **rusalek** a východu slunce. Poté skladatel nechá rozeznít celý orchestr, který přidává na intenzitě. Následují pronikavé tóny pikoly a flétny, představující vysoko šplouchající vlny **Svatojánských proudů**. Řeka Vltava pokračuje a protéká Prahou kolem **Vyšehradu**. V tento okamžik ve skladbě zaznívají dechové nástroje a orchestr hraje co nejslavnostněji. Hudba se poté pomalu vytrácí. To Vltava odplouvá do dálky a u Mělníka se vlévá do řeky Labe. Dva úderý celého orchestru ukončí tuto báseň.

První představení básně Vltava proběhlo 4. dubna 1875.

Symfonický cyklus nabízí programní skladby, z nichž skladba Vltava se jeví díky svému námětu, jako nejvíce použitelný materiál ke zpracování k poslechovým aktivitám pro MŠ. V popisu toku řeky nalezneme témata dětem blízká jak z prostředí pohádkového, tak i z přírody. Skladba se objevuje často v poslechových činnostech na 1. stupni, například v učebnici hudební výchovy pro ZŠ od Marie Liškové, Lukáš Hurník – hudební výchova pro 3. a 4. ročník. Pro oblast poslechu speciálně pro mateřské školy jsem však neobjevila zmínku o využití této skladby. Ve Vltavě se objevuje forma velké symfonické rondo.⁷¹ S formou skladby však v MŠ nelze pracovat, protože malé děti si nepamatují dlouhé úseky skladby.

---

⁶⁸ OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru 2. díl*. Praha: Orbis, 1946. ISBN neuvedeno, s. 106

⁶⁹ OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru 2. díl*. Praha: Orbis, 1946. ISBN neuvedeno, s. 107

⁷⁰ epizoda - drobný vedlejší příběh nebo kratší dějový úsek

⁷¹ rondo - jedná se o hudební formu, v níž se jeden díl několikrát opakuje a mezi jeho návraty jsou vkládány další kontrastní díly.

4 Symfonická báseň Vltava v poslechových činnostech v MŠ Kasejovice a 55. mateřské škole v Plzni

Obě uvedené školy se staly mými dočasnými experimentálními pracovišti, kde jsem si ve vlastní praxi odzkoušela, jak dokážu pracovat s touto poslechovou skladbou a ověřila, jak děti z mateřských škol poslech mnou vedený přijímají.

Charakteristika MŠ Kasejovice:

Prvním zařízením, kde jsem v rámci poslechových činností pracovala se symfonickou básní Vltava, byla mateřská škola v Kasejovicích.⁷² Budova mateřské školy byla slavnostně otevřena 8. 3. 1982 obcí Kasejovice, ale již několik let se Kasejovice pyšní titulem město. Mateřská škola je tvořena dvěma jednopatrovými budovami, které jsou spolu navzájem propojené chodbou. V hlavní budově školy se nachází třída zaměřená na děti od 3 do 4 let, v přízemí je vybudována moderní kuchyň. Druhá budova je specializovaným pracovištěm určeným k výuce dětí předškolního věku. Je zde i jídelna, ve které se stravují děti z mateřské školy, ale i děti z nedaleké budovy základní školy.

Celá budova školy je postavena v klasickém stylu, umístěna v klidové zóně města uprostřed rozlehlé zahrady. Třídy pro děti jsou vybudovány tak, aby jim umožňovaly dostatek volného pohybu. Ve třídách je velmi dobré materiálně technické vybavení, proto vyhovuje nejnovějším parametrům pro předškolní vzdělávání. Hračky, materiály a doplňky dětem umožňují podporovat a rozvíjet jejich osobnost. Hra je nejpřirozenějším způsobem získávání poznatků, zkušeností a dovedností. Budovy obklopuje velká krásná zahrada sloužící dětem k hraní v dopoledních a odpoledních hodinách. Na zahradě se nachází dvě velká pískoviště, dětské prolézačky a několik houpaček. Nově zde byl postaven dětský altánek, který děti využívají za každého počasí.

V roce 2011 byla mateřská škola zcela zrekonstruována. Škola dostala novou sedlovou střechu se zateplením, nová okna a došlo i k opravení celé fasády školy.

---

⁷² Mateřská škola Kasejovice, Kasejovice 106, 335 44

Škola byla vybavena terapeutickými bazény, jednotlivé učebny pak novým nábytkem a molitanovými stavebnicemi. Celé vnitřní prostory školy byly vyzdobeny pracemi dětí a učitelek.

Snahou této školy je rozvíjet u dětí samostatnost a zdravé sebevědomí cestou přirozené výchovy. Co se týká vzdělávání, škola upřednostňuje rozvoj smyslového vnímání jako základ přirozeného poznávání.

Provozní doba školy je od 6:30 do 16:00 hodin. Tato doba byla projednána s rodiči a upravena podle jejich potřeb. Mateřská škola nezajišťuje předškolní výchovu dětí jen pro Kasejovické děti, ale i pro děti z okolí.

Vybavení místností pro hudební výchovu v mateřské škole Kasejovice:

Pro výuku hudebních činností jsou třídy U Zajíčků a U Vodníčků vybaveny dvěma klavíry, které jsou umístěny na začátku heren. Ve třídách mají metalofon, dětský bubínek a Orffovy nástroje, jako jsou ozvučná dřívka, tamburíny, triangly, chrastidla, rolničky, xylofon, zvonkohry, činely. K hudebním činnostem zde nalezneme i literaturu například: Zpíváme a hrajeme si s nejmladšími (Alena Tichá, Milena Raková 2007), Zvířátka ve hře, písní a tanci (Eva Kulhánková 2011), Lidové písničky a hry s nimi (Zdeněk Šimanovský, Alena Tichá 1999) atd.

Charakteristika 55. mateřské školy, Plzeň:

Druhou praxí v oblasti poslechových aktivit jsem absolvovala v mateřské škole Mandlova 6 v Plzni⁷³. Ta byla postavena v roce 1979. Jedná se o příspěvkovou organizaci, jejímž zřizovatelem je město Plzeň. Hlavním úkolem školy je zabezpečení předškolní výchovy. Svou prací navazují na výchovu dětí v rodině a v současnosti zajišťují všestrannou péči dětem ve věku od 3 až 6 let. Také se zaměřují na děti, které jsou buď zdravotně, výchovně a sociálně ohrožené nebo naopak talentované. Škola má svou vlastní jídelnu, která umožňuje společné stravování dětí a pracovníků školy. Nachází se na okraji Plzně na Borech v těsné blízkosti Borského parku a Českého údolí. Stavba je staršího sídlištního typu. Nachází se tu tři jednopatrové budovy a jedna hospodářská budova s kuchyní,

---

⁷³ 55. Mateřská škola Plzeň, Mandlova 6

prádelnou a sborovnou. Tyto budovy jsou spojené otevřenou chodbou - koridorem. V pavilonech jsou dvě třídy, hygienická zařízení, šatny pro děti, ale i šatny pro paní učitelky. Třídy jsou vybaveny standardním účelovým nábytkem, hračkami a nezbytnými pomůckami pro výuku. Škola se může pyšnit velkou zahradou, kde se nachází okrasné jezírko a živé klenby podél cesty do mateřské školy. Také je v plánu pro děti vybudovat „Vodu na hraní“ a hmatové stezky. Budovy jsou částečně zrekonstruovány (topný kanál, střechy, zateplení, fasáda, okna), zbývá ještě dokončit zámkovou dlažbu kolem pavilonů. Výhodou této školy je její umístění blízko přírody. Učitelé tak mají možnost dětem poskytnout plnohodnotné vycházky.

Děti jsou přijímány do mateřské školy od 3 let a jsou rozděleny do tříd podle kritérií, která jsou daná ředitelkou školy při zápisech. Škola se snaží dělat třídy heterogenní,⁷⁴ ale ne vždy se jim to podaří. Třídy jsou nazývány podle stěžejních „postav“ z knihy Zahrada Jiřího Trnky: třídu U kocourů, U slonů, U velryby, U mušky, U sluníček a U trpaslíků. Z toho vyplývá název školy „Trnkova kouzelná zahrada.“

Provozní doba se od Kasejovické liší. Zde se začíná již v 6:00 a končí v 16:00. Po domluvě s paní učitelkou mohou rodiče přivést dítě i později ráno.

Vybavení místnosti pro hudební výchovu v 55. mateřské škole Plzeň

Vybavení třídy U Trpaslíků pro výuku hudebních činností se skládá z elektronického pianu, které je umístěno v rohu vedle okna. Nechybí zde ani Orffovy nástroje (ozvučná dřívka, tamburíny, bubínky, triangly, chrastidla, rolničky, xylofon, zvonkohry, činely, vozembouch). Ve třídě se také najdou různé metodické knihy a zpěvníky.

4.1 Popis experimentální práce s poslechem skladby Vltava

V obou výše jmenovaných pracovištích jsem našla podmínky pro uskutečnění experimentální práce s poslechovou skladbou Vltava. Experiment probíhal v období 18. 11 – 22. 11. 2013 a 7. 1. 2014. Zúčastnily se ho tři třídy s 53 dětmi ve věku od tří do

---

⁷⁴ heterogenní - různorodý

šesti (sedm) let. V mateřské škole Kasejovice bylo 36 dětí, v 55. mateřské škole v Plzni bylo 17 dětí. V obou školách jsem použila shodné postupy, metody a formy práce.

Cílem experimentu⁷⁵ bylo zjistit, zda jsou předškolní děti schopni soustředěně vnímat vážnou hudbu, kterou reprezentovala skladba Vltava a dále se pokusit pomocí hudby podnítit jejich fantazii. Výsledky práce své i dětí zaznamenat a reflektovat. Cílovou skupinou byly předškolní děti ve věku od 3 do 6 let v obou mateřských školách. K experimentu (pozorování a interpretaci výsledků) jsem se rozhodla vybrat následující tři třídy:

a) malé děti od 3 – 4 let ze třídy „U Zajíčků“ v mateřské škole Kasejovice. V této třídě bylo 13 chlapců a 9 děvčat. „U Zajíčků“ experimentální výuka probíhala nejdéle ze všech tří tříd, a to od 18. 11. – 22. 11. 2013. U malých dětí mi pomáhaly dvě paní učitelky (Alena Braunová a Nad'á Fialová).

---

⁷⁵ „*Experiment je vyjádřením vztahu příčiny k účinku. Realizuje se vždy na podkladě teorie a dokazuje správnost či nesprávnost stanovených hypotéz. V běžném jazyce se termín „experiment“ používá daleko volněji než v metodologii výzkumu. Kryje se obvykle s významem „pokus“, „zkoušení nového“ a jde skutečně o experimentování, kombinace známých prvků do nových souvislostí, hledání nových tvarů a vztahů.*“ V tomto případě se kloním k definici experimentu jako „pokus“, „zkoušení nového“ v praxi MŠ. Experiment má několik typů. V této práci je použit formující neboli didaktický typ, který je zaměřen na změny, které do přirozených vyučovacích podmínek přinášejí nové didaktické postupy, prostředky apod. Tento druh experimentu, je-li opřený o teoretickou koncepci, stojí v základě budování experimentálních škol. Pro zjištění experimentu jsme použily techniku paralelních skupin, ve které se pracuje současně se třemi skupinami. První skupina byla experimentální a ostatní kontrolní. (VÁŇOVÁ, SKOPAL, 2002, s. 39, 42- 43)

b) předškolní děti od 5 - 6 (7) let rovněž z mateřské školy Kasejovice. Tato třída se jmenovala „U Vodníčků“, skládala se z 6 chlapců a 8 děvčat, které vedla paní učitelka Dagmar Jiřincová. Experiment se uskutečnil v průběhu jednoho dne 21. 11. 2013.

c) smíšenou třídu od 3 – 6 (7) let. Tuto třídu jsem navštívila v 55. mateřské škole v Plzni dne 7. 1. 2014. Tento den ve třídě „U Trpaslíků“ bylo 10 chlapců a 7 děvčat. S realizací mi pomáhala paní učitelka Alena Hanusová a Renata Kryčová.

Ve výsledku jsem si zvolila tedy mateřskou školu v Kasejovicích a 55. mateřskou školu v Plzni. Třída U Trpaslíků v Plzni byla jako jediná ze smíšené věkové kategorie. Za to jsem byla ráda, protože v Kasejovicích jsem sledovala ve třídě od Zajíčků děti tříleté a čtyřleté a v druhém oddělení „U Vodníčků“ děti od 5 let.

4.2 Práce s poslechovou skladbou Vltava

Symfonickou báseň Vltava jsem nejprve v přípravách rozdělila na jednotlivé lekce, které jsem uváděla prostřednictvím loutky Kapičky, a tak děti naladila na připravenou činnost.

Hudební části jsem zvolila ty, které by byly dětem blízké a vyvolávaly v nich různé emoce a prožitky. Snažila jsem se tak vybrat ze symfonické skladby ty části, které budou dětem něco připomínat a kde budou moci rozlišovat různé nálady, tempo a prostředí hudby. Jednalo se o části:

- Prameny Vltavy, ve kterých „*po dvou pramenech se objevuje říčka, jež protéká nejprve lesy*“.⁷⁶ Touto částí začíná samotná skladba. Zní tu flétny a ozývá se houslový úder⁷⁷
- Téma lesa nám zvukomalebným obrazem Smetana líčí honby. Atmosféru dokreslují fanfáry lesních rohů
- Svatební scénu, v níž nám Bedřich Smetana prostřednictvím taneční hudby přibližuje atmosféru vesnické slavnosti (svatby)
- Noční scénu, v níž mistr líčí „*Vltavu v noci, za měsíčního světla s černými stíny hradů s rejem rusalek*“⁷⁸

---

⁷⁶ BUDÍK, Jan, Zdeněk NOUZA, Ivan POLEDŇÁK, MIHULE a Antonín MATZNER. *Poslechové skladby pro 6. až 9. ročník základních devítiletých škol*. Praha: Supraphon, 1997. ISBN neuvedeno, str. 153

⁷⁷ OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru 2. díl*. Praha: Orbis, 1946. ISBN neuvedeno.

Aktivity jsem připravila do jednotlivých tabulek, viz kapitola 5.1. Symfonická báseň Vltava v poslechových činnostech na MŠ.

Hypotéza:

- Myslím si, že děti od 3 do 6 (7) let bez jakéhokoli hudebního vzdělání jsou schopné za dopomoci a dobré motivace reagovat na mimohudební námět a po svém obsah vyjádřit.
- Předpokládala jsem, že starší děti vážnou skladbu budou vnímat citlivěji, rychleji pochopí zadané úkoly a budou se více soustředit na zvolenou aktivitu.
- Nejsem si jistá, zda se děti dokážou sžít s vážnou hudbou a obávám se, zda zvládnou reagovat na dané aktivity. Má obava vznikla proto, že děti nejsou zvyklé na poslech vážné hudby a setkávají se jen s hudbou moderní. V mých experimentálních třídách nikdy s tímto žánrem nepracovali.
- Avšak největší obava byla, zda motivace k poslechovým činnostem bude dostačující k aktivnímu poslechu vážné hudby. Věřila jsem ale, že děti, i když neznají vážnou hudbu, ji nebudou vnímat jen jako kulisu.

---

⁷⁸ BUDÍK, Jan, Zdeněk NOUZA, Ivan POLEDŇÁK, MIHULE a Antonín MATZNER. *Poslechové skladby pro 6. až 9. ročník základních devítiletých škol*. Praha: Supraphon, 1997. ISBN nevedeno, str. 153

5 Vltava v experimentálních třídách

Mnou vedené poslechové činnosti se uskutečnily ve třech časových intervalech a to dne 18. 11. – 22. 11. 2013 a 7. 1. 2014 v mateřské škole Kasejovice a 55. mateřské škole v Plzni. Experimentu se zúčastnilo 53 dětí, z toho 22 malých dětí z oddělení Zajíčků (13 chlapců a 9 dívek), 14 ze třídy předškoláků z oddělení Vodníčků (6 chlapců a 8 dívek) a 17 dětí ze smíšené třídy z oddělení Trpaslíků (10 chlapců a 7 dívek). Výuka probíhala v každé třídě zvlášť. Se Zajíčky experiment probíhal celý týden. V ostatních třídách pouze jeden den. Pro práci s poslechovou skladbou Vltava jsem vymyslela a realizovala celkem 10 poslechových aktivit, z toho některé se týkaly více motivace k poslechu (aktivita č. 1, 2, 3, 7, 8, 10), jiné spojení hudby a pohybu (aktivit č. 4, 5, 6, 9).

Dětem jsem slovně, ale i za pomoci ukázek a loutky, vysvětlila, jak daná aktivita bude probíhat a co se po nich bude vyžadovat. Hudební ukázky, které jsem používala k činnostem, byly přehrávány z CD. Pro kontrolu a zapamatování ukázek jsem poslech jednotlivých částí několikrát opakovala.

Připravené aktivity jsem zaznamenala do jednotlivých tabulek, ve kterých uvádím konkrétní činnost učitele, dětí a též materiál potřebný k realizaci experimentu. Pod tabulkou najdeme popis průběhu činnosti a nakonec popis mnou realizované experimentální výuky, zachycení jejího průběhu i včetně reakcí dětí.

5.1 Symfonická báseň Vltava v poslechových činnostech na MŠ

5.1.1 Poslechová aktivita 1

Cílem první aktivity bylo sledovat metodou pozorování⁷⁹, jak budou děti reagovat na poslech celé skladby v průběhu odpoledního klidu. Činnost proběhla v mateřské škole Kasejovice, dne 18. 11. 2013, jednalo se o první kontakt třídy s touto skladbou.

Tabulka⁸⁰ Poslechová činnost: 1 první poslech - emotivní uchopení

Kategorie	1. Poslech: emotivní uchopení
Cíl aktivity	1. poslech básně Vltava – spontánní reakce na hudbu
Pomůcky	Skladba od Bedřicha Smetany – Vltava (celá báseň)
Činnost učitele	Pustí úryvek skladby dětem před spaním. Děti na nic neupozorňuje a nechá je, ať při skladbě děti v postýlkách reagují spontánně.
Činnost dětí	Poslouchají celou skladbu.
Časová dotace	12 minut

Průběh aktivity – Po uložení dětí do postýlek a přečtení pohádky byla dětem puštěna k poslechu symfonická báseň Vltava. Jednalo se o první emotivní poslech této skladby – přípravu na detailnější práci se skladbou, jež následovala další den. V průběhu poslechu básně jsem pozorovala reakce jednotlivých dětí v jejich prostředí. Při poslechu jsem zaznamenala různé projevy dětí.

⁷⁹ pozorování (observation) - vědecko – výzkumná metoda. Nejběžnější způsob člověka získávání informací. (Váňová, Skopal, 2002, s. 30)

⁸⁰ Tabulka převzata z: LIŠKOVÁ, Štěpánka. 2011. *Prvky hudby subsaharské Afriky (HSA) a indické klasické hudby (IKH) v integrativní experimentální výuce hudební výchovy na vyšším gymnáziu*. Ústí nad Labem: UJEP KHV. 270 s. Dizertační práce. UJEP KHV Ústí nad Labem

Závěr – Poslech se uskutečnil v méně početné třídě (22 dětí). Reakce dětí byly rozdílné. Mohla jsem pozorovat holčičku, která ležela v postýlce a spontánně dirigovala prsty do rytmu. Některé děti Noc – rej rusalek výrazně uklidnil a jiné zase tatáž část skladby vyprovokovala k pohybu prstů. Toto zjištění bylo pro mne překvapením. Neočekávala jsem tak rozdílné i četné reakce na poslech Vltavy, který nebyl nějak blíže uveden a motivován. Z celkového počtu 22 dětí jich 15 nějakým způsobem reagovalo a ty ostatní hudbu jen poslouchaly.

5.1.2 Poslechová aktivita 2

Cílem aktivity bylo děti dostatečně motivovat k další práci s poslechovou skladbou. Činnost proběhla v Mateřské škole Kasejovice, 55. mateřské škole Plzeň, dne 19. 11. 2013, 7. 1. 2014. Jednalo se o první kontakt s motivací k poslechu této skladby.

Tabulka 2 Poslechová činnost: průprava k poslechu, motivace

Kategorie	Poslechové činnosti – průprava k poslechu, motivace
Cíl aktivity	Vyvolat u dětí představu, jak vzniká řeka.
Pomůcky	Houbu na tabuli, voda, 3 lavory, loutku – Kapičku, obrázky počasí.
Činnost učitele	Povídá si s dětmi o počasí a vzniku „kapky vody“ metodou přímého rozhovoru „kapičky“ (loutky) s dětmi. Ta se prostřednictvím učitele ptá, zda vznikla ze sluníčka, ze sněhu... Nakonec se zeptá, jak se z ní může stát řeka. Ve výsledku činnosti učitel názorně ukáže, jak vzniká řeka.
Činnost dětí	Děti odpovídají na otázky a dle svých vědomostí komentují ukázky – obrázky.
Časová dotace	20 minut

Průběh aktivity – Mezi děti jsem posadila loutku, která představovala kapičku vody. Děti jsem se zeptala, zda s námi v kroužku nesedí někdo nový. Děti poznaly, že je s nimi loutka Kapička. Poté se Kapička s dětmi přivítala a zeptala se jich, zdali ví, odkud přišla. Děti se snažily správně odpovědět, ale většina jich nevěděla. Tak jim Kapička začala ukazovat obrázky, kde bylo sluníčko, zataženo, mraky s vločkami, vítr a nakonec mrak, ze kterého pršelo, a ptala se jich, zda si myslí, že pochází z těchto obrázků. Jakmile Kapička ukázala správný obrázek (mrak, ze kterého prší) dětem bylo hned jasné, odkud Kapička pochází.

Poté se Kapička dětí zeptala, jak se z ní stane řeka. Děti začaly hádat, ale nikdo na to nepřišel. Proto Kapička předvedla názornou ukázkou: Prvním krokem bylo namočení houby do vody. Houba představovala mrak, ze kterého prší. Na zem tak padaly jednotlivé kapky stékající do připravené nádoby. Všechny napadané kapky se přelily do druhé nádoby. Lily se z výšky, aby děti viděly, pokud se všechny kapičky spojí, je z nich pramínek. Ve třetí nádobě už byla voda připravená. Vzaly jsme obě nádoby s vodou a slévaly jsme ji do třetí. Dětem bylo řečeno, pokud se spojí nejméně tři pramínky, vznikne z nich potůček. Ale když se jich spojí ještě víc, stane se z nich velká řeka. Jako je v našem hlavním městě řeka Vltava.

Závěr – Dětem ukázkou posloužila pro představu k dalším aktivitám. Nečekala jsem, že by se děti během ukázky mohly tak bavit. Celou dobu se chovaly ukázněně a vůbec jim nevadilo sedět u stolu a poslouchat výklad. Děti odpovídaly na otázky Kapičky, když se spletly, dostaly od ní malou nápovědu.

5.1.3 Poslechová aktivita 3

Cílem činnosti bylo, aby děti porozuměly kontrastům skladby v znějící hudbě, zda hraje pomalu, rychle, nebo probíhá v ní pauza. K tomuto účelu jsem dětem přehrávala píseň „Prší, prší“, do které jsem vkládala pauzy. Tato aktivita se odehrála v Mateřské škole Kasejovice, dne 19. 11. 2013.

Tabulka 3 Poslechová činnost: Porozumění tempu

Kategorie	Poslechová činnost – příprava k poslechu Vltavy
Cíl aktivity	Porozumění kontrastu znějící hudby x ticha
Pomůcky	Klavír
Činnost učitele	Hraje písničku „Prší, prší“ buď střídavě v pomalém nebo rychlém tempu, nebo píseň prokládá pauzou.
Činnost dětí	Děti reagují na hru písničky pomalou a rychlou chůzí. Pokud učitel vloží do písničky pauzu, děti reagují lehem na zem. Stane se z nich „louže.“
Časová dotace	10 minut

Průběh aktivity – V motivační fázi k pohybové aktivitě jsem děti začarovala do kapiček, které poslouchaly písničku Prší, prší. Měly poznat, zda hraji pomalu, rychle nebo zda je pauza. Jejich úkolem bylo reagovat na hudbu pomalou, rychlou chůzí či vytvořit louži. Pokud jsem hrála pomalu, děti věděly, že přšlo málo. Když jsem hrála rychle, tak byl „slejšák“. Mezi písničkou jsem vkládala do hry pauzy, to znamenalo, že kapičky se měly zastavit a udělat ze sebe velké nebo malé loužičky.

Závěr – Ze začátku děti vůbec nevnímaly hudbu, protože byly nesoustředěné. Jejich pozornost jsem proto upoutala maňáskem kočky, která je přišla navštívit a rovnou je při činnosti doprovodila zpěvem. Poté děti aktivita velice bavila, což bylo zjevné z jejich výrazu. Tuto aktivitu jsem realizovala jen s malými dětmi. Překvapilo mě, že velice rychle věděly, zda se hraje rychle, pomalu, nebo zda je pauza. Ani jim dlouho netrvalo reagovat pohybem na změnu tempa. Během hraní skladby jsem úmyslně udělala pauzu, chybou bylo, že jsem však dětem nesdělila, co mají v dané chvíli dělat. Ty toho řádně využily a začaly při pauze zlobit. Druhý den jsem se poučila a sdělila dětem, že se mají o pauze proměnit buď v malou, nebo velkou louži. Děti si tak lehaly vedle sebe ve dvojicích, či ve větším počtu. Část dětí, která se nechtěla zúčastnit aktivity, chodila po třídě a dívala se, jakou louži kdo vytvořil. Tato aktivita se dětem velice líbila a nakonec se zapojily děti všechny i ty, co louže původně jen pozorovaly. Tato aktivita vhodně předjímalá navazující práci s poslechovou skladbou.

5.1.4 Poslechová aktivita 4

Cílem činnosti bylo, aby se děti zaposlouchaly do skladby a rozlišily její jednotlivé úseky. První úsek skladby byl hlavní pramínek, který představovala příčná flétna. Připojením druhé příčné flétny byl dětem signalizován další úsek, při kterém se připojovaly další pramínky. Při zapojení celého orchestru se děti seskupily a vytvořily z malých pramínek velkou řeku Vltavu. Činnost si mohly vyzkoušet děti z mateřské školy Kasejovice, ale i z 55. mateřské školy Plzeň, dne 19. 11. 2013, 21. 11. 2013 a 7. 1. 2014. U dětí z mateřské školy Kasejovice (U Vodníčku) se jednalo o první kontakt s touto aktivitou. Děti z mateřské školy Kasejovice (U Zajíčků) a 55. mateřské školy v Plzni se setkaly s touto skladbou podruhé. U Zajíčků se tato aktivita opakovala každý den až dokonce týdně. Děti z Kasejovic měly za sebou aktivitu č. 1, 2 a 3, z 55. mateřské školy aktivitu 2 a 10.

Tabulka 4 Poslechová a pohybová činnost: pohyb organizovaný znějící hudbou i obsahem skladby

Kategorie	Poslechová a pohybová činnost
Cíl aktivity	Pohyb na znějící hudbu – vyjádření hudby; obsah básně
Pomůcky	Šablona, po které děti budou chodit. Skladba Vltava (1. část), loutka. (viz dále obrázek 1)
Činnost učitele	Nejdříve dětem objasní pravidla hry. Poté děti rozdělí na tři skupiny a ukáže jim, kdo kde bude stát. Následuje vysvětlení, kdo je hlavní pramínek a kdy se vedlejší pramínky k nim přidají. Po zkoušce se pustí hudba.
Činnost dětí	Děti stojí na místě, které jim bylo přiděleno. Hlídadí si svůj nástup, kdy se mají připojit k hlavnímu pramínku. Při puštění skladby poslouchají a v souladu s hudbou vytvářejí postupně řeku.
Časová dotace	30 minut
Další varianta	Děti rozdělíme na kluky a holky. Jedna skupina jde k šabloně a druhá skupina dělá přírodu okolo vody (například – stromy, ptáčky, klacíky, kameny atd.).

Průběh aktivity – Uprostřed třídy byla na zemi rozložena šablona. Kapička dětem předvedla, jak se dostane do řeky. Zeptala se, zda si také chtějí zkusit cestu kapičky, na jejímž počátku byl pramínek, potůček až nakonec vyústila do řeky. Po dokončení cesty děti souhlasily, že si cestu zkusí i s doprovodem hudby. Následoval uvědomělý poslech hudby – části Prameny Vltavy s řízenou pohybovou reakcí dětí v jeho průběhu.

Obrázek 1 Grafická šablona zachycující průběh počátku skladby

Závěr – Činnost, která vycházela z reakce na mimohudební obsah skladby i hudbu samotnou, jsem si nejdříve vyzkoušela ve třídě, kde probíhala má třítydenní praxe. Dalo by se říci, že malé děti z mateřské školy v Kasejovicích mi pomohly ke konečné verzi této činnosti a ukázaly mi, jaké chyby dělám a kde se mám nad činností zamyslet. Když jsme s aktivitou začínaly, bylo v ní zapojeno příliš mnoho (17) dětí a nikdo z nich nevěděl, co po nich Kapička chce. Bez hudby si nedovedly představit, kdy mají jít a pohybovaly se, jak uznaly za vhodné. Proto následoval pokus číslo dvě s hudebním doprovodem. Děti jsme rozdělily do dvou skupin, na holky a kluky. Jedna skupina představovala velkou řeku a druhá vytvářela stromy, kameny atd. Dětem se činnost velmi líbila. Najednou vše lépe fungovalo. Během pokusu jsme pozorovaly, kdo má jaké hudební cítění a zda ho vážná hudba zaujala. Tuto aktivitu jsem vyzkoušela i ve velkém oddělení mateřské školy v Kasejovicích, kam chodily děti jiné věkové kategorie. Dětem jsme vysvětlili původ a vznik Kapičky. Bylo velice důležité, aby věděly, proč tuto cestu Kapička podnikla a jak postupně díky ní vznikla řeka. Starší děti nás mile překvapily, jelikož si aktivitu chtěly zopakovat ještě jednou. Poté se stala neočekávaná věc. Děti, které stály pohromadě, se nerozutekly na místa, odkud začínaly aktivitu, ale otočily se a jako jde přetáčený film pozpátku, odcházely na svá původní místa.

Cestu Kapičky si vyzkoušely také děti z 55. mateřské školy v Plzni. Třída byla smíšená, takže jsem měla možnost vidět spolupráci mladších a starších dětí. Ve třídě bylo více dětí než v mateřské škole v Kasejovicích, proto jsem je rovnou rozdělila na holky a kluky. Cestu Kapičky si hned zkusily s hudbou. Hlavní pramínek vedl mladší kluk Filípek, který mě velmi překvapil svým estetickým cítěním. Vedl všechny ve skupině a nenechal se ničím rušit. Dívčí skupina byla v porovnání s chlapeckou stydlivá a více se soustředila na cestu Kapičky, vlivem čehož tolik nevnímala hudbu. Poté si na návrh paní učitelky zkusily cestu všechny děti. Překvapilo mě, jak byly najednou k sobě ohleduplní, dávaly pozor jak na hudbu, tak i na ostatní kolem sebe, aby se jim nic nestalo.

Děti z obou škol pojí to, že je aktivita bavila, protože spolu vytvořily „silnou a velkou řeku, kterou nic nezastaví“. Tato aktivita tak vede kromě výchovy k aktivnímu poslechu i ke spolupráci dětí ve třídě k jejich socializaci.

5.1.5 Poslechová aktivita 5

Úkolem dětí bylo neverbálně vyjádřit pocity z poslechu 1. části skladby (Prameny Vltavy). Poslechové činnosti se zúčastnilo 22 dětí mateřské školy Kasejovice, proběhl dne 20. 11. 2013. Šlo o čtvrtý kontakt dětí se skladbou Vltava, měly za sebou aktivity číslo jedna, dvě, tři a čtyři.

Tabulka 5 Poslechová činnost: V kontextu s neverbálním vyjadřováním dětí

Kategorie	Poslechová činnost
Cíl aktivity	Neverbální vyjádření pocitů z poslechu části skladby
Pomůcky	Skladba Vltava – 1. část (Prameny Vltavy)
Činnost učitele	Řekne dětem, aby si zavřely oči a zaposlouchaly se do skladby. Sleduje jejich reakce.
Činnost dětí	Poslouchají skladbu a reagují na dotazy učitele.
Časová dotace	4-5 minut

Průběh aktivity – Děti poslouchaly ukázkou Vltavy, při které si zavřely oči a nechaly se unášet skladbou. V průběhu poslechu jsme já s paní učitelkou Braunovou sledovaly reakce dětí. Po skončení poslechu jsem se dětí zeptala, co si při hudbě představily a zda se jim skladba líbila.

Závěr – Bohužel, zde jsem mohla pozorovat jen děti z malého oddělení⁸¹, ale i tak to bylo velmi zajímavé. Některé děti nevydržely mít zavřené oči a tak mohly odkoukat od ostatních, co dělají. Jedny pohybovaly prsty jako když hrají na klavír, jiní jako by dirigovaly orchestr. Ostatní děti, které opravdu měly zavřené oči, se zcela vcítily do hudby. Některé děti skladba v tomto ohledu „dostala,“ dokonce i jejich paní učitelku, které prý při poslechu „běžel mráz po zádech“. Nikdy si nemyslela, že by ji vážná hudba tak oslovila.

Resumé: Nebylo by špatné zkusit obměnu aktivity a starší děti rozdělit do dvou skupin. Jedna skupina by seděla u klavíru se zavřenýma očima (nebude mít tolik možností k vyjádření pocitů) a druhou by tvořily děti s otevřenýma očima, které se mohou pohybovat ve vymezeném prostoru. Poté by se skupiny vyměnily.

Tento pokus považuji za zdařilý. Dle aktivních reakcí dětí na poslech i míry jejich zapojení usuzuji, že poslech skladby je velmi zaujal.

5.1.6 Poslechová aktivita 6

Cílem bylo vyzkoušet reakci dětí na skladbu Vltava, ze které jsme zvolily k poslechu jen některé kontrastní části: Prameny Vltavy a Noční scénu. Děti měly vyjádřit své pocity spontánním pohybem, který byl vyprovokován poslechem hudby. Tato činnost se uskutečnila v mateřské škole Kasejovice, ve třídě „U Zajíčků“ dne 22. 11. 2013 a ve třídě „U Vodníčků“ 21. 11. 2013. Děti byly věku od tří do šesti (sedmi) let. Zajíčkové se setkaly se skladbou už popáté (aktivita 1,2,3,4,5) a Vodníčkové podruhé, ty mají za sebou motivaci číslo 2 a pohyb na znějící hudbu – vyjádření hudby.

---

⁸¹malé oddělení – takto se nazývají děti U Zajíčků v Kasejovicích. Zde jsou dvě třídy – velké oddělení (děti od Vodníčků) a malé oddělení (děti od Zajíčků).

Tabulka 6 Poslechová a pohybová činnost: Pohybová reakce na hudbu

Kategorie	Poslechová a pohybová činnost
Cíl aktivity	Pohybová reakce na hudbu
Pomůcky	Skladba Vltava, 1. a 4. část (Prameny Vltavy, Noční scéna)
Činnost učitele	Dětem připomene, jak vypadala cesta kapičky do řeky. Poté pustí skladbu. Řekne jim, ať se pohybují dle melodie hudby. Skladbu posunujeme podle potřeby.
Činnost dětí	Děti se podle průběhu skladby se pohybují volně v prostoru a vyjadřují tak, své pocity.
Časová dotace	10 - 15 minut

Průběh aktivity – Děti se po krátkém připomenutí cesty „kapičky“ zaposlouchaly do skladby. Podle svých pocitů vyjádřily, co jim to připomíná nebo co jim „hudba řekla, aby udělaly“.

Závěr – S malými dětmi to bylo docela těžké. Nevnímaly hudbu dostatečně, a když měly prostor, začaly se bavit podle sebe. Starší Vašík začal rozběhnuté děti chytat a mě s paní učitelkou napadla myšlenka, aby se děti začaly postupně chytat a vytvořily tím potůček. Čím víc dětí se spojí, vznikne z nich naše největší a nejsilnější řeka Vltava.

V části, kde se skladba přeměňuje na „rej rusalek“, děti začaly jednotlivě spontánně tancovat. Některé tančily rukama, ostatní začaly tancovat na špičkách a dělaly různé otočky. Před aktivitou jsme děti upozornily, že se mají při zastavení poslechové skladby proměnit v louže. Na pauzu v hudbě děti velmi rychle a správně reagovaly. Následoval opakovaný poslech skladby od začátku. Pomalé tempo jsme použily proto, aby se děti v klidu zvedly a mohly přejít na rychlejší části.

Poslech končil až „rejem rusalek“, který děti tak unavil, že nám po celé třídě na koberci usnuly. Poslech skladby a činnosti s ním spjaté tak posloužily k aktivizaci i relaxaci všech dětí. Po divokém začátku následovalo spočinutí v klidu.

5.1.7 Poslechová aktivita 7

Poslechová činnost byla tentokrát zaměřená na využití fantazie a představivosti dětí. Děti měly během poslechu skladby Vltava nakreslit to, co si při poslechu představují. Experiment se uskutečnil v mateřské škole Kasejovice a 55. mateřské školy v Plzni ve dnech 19. 11. 2013, 21. 11. 2013, 7. 1. 2014. Zde byly děti od tří až šesti (sedmi) let. Jednalo se U Zajíčků o šestý a u ostatních tříd třetí kontakt.

Tabulka 7 Poslechová činnost: Využití fantazie a představivosti dětí

Kategorie		Poslechová činnost v kontextu s dětskou kresbou
Cíl aktivity		Využití fantazie a představivosti dětí k intuitivní kresbě
Pomůcky		Skladba (1. část), papír, tužka
Činnost učitele		Pustí skladbu a vysvětlí dětem, že podle ní nakreslí, co slyší.
Činnost dětí		Děti se zaposlouchají do skladby a mají za úkol nakreslit, co jim daná hudba připomíná. Přitom zapojí svoji fantazii a představivost.
Časová dotace		2,5 minuty

Průběh aktivity – Děti dostaly za úkol spontánně doprovázet hudbu intuitivní kresbou. Bylo jim sděleno, že při poslechu hudby mohou začít kreslit. Dostaly úkol nakreslit, co si při poslechu představují. Po pokynech jsme rozdaly papíry a tužky. A mohlo se začít. Děti na papír ztvárnily své představy a pocity, které během hudby měly. Na závěr pak děti objasnily, co a proč nakreslily. Kresby jsou k dispozici v příloze B.

Závěr – První pokus a spojení poslechu Vltavy s intuitivní kresbou se uskutečnil u tříletých a čtyřletých dětí v Kasejovicích. Ty se s tímto úkolem ještě nesetkaly. Ně kterým dětem bylo divné, že nemají kreslit jen postavičky, ale mají se zaposlouchat a nakreslit to, co si při této skladbě představí. Nejmenším dětem to ze začátku dělalo veliké problémy, ale pak se zapojily také. Nekreslily jen postavičky, ale poslouchaly skladbu

a namalovaly například i pramínek, jak se vlní. Samozřejmě se tu vyskytl i obrázek, který neměl nic společného s hudbou. Obrázek byl ovlivněn zálibou dítěte a inspirací tatínkem, který je dobrovolný hasič.

V Kasejovicích ve velkém oddělení se děti pětileté a šestileté (sedmi) také poprvé setkaly s kresbou na hudbu, ale jejich reakce byla zcela rozdílné v porovnání s nejmenšími. Tyto děti nebyly tolik ovlivněné činnostmi okolo a opravdu kreslily, co si představovaly. Některé nakreslily rovněž postavy, ty však neměly v kresbě dominantní roli.

Nejen v kasejovické mateřské škole si děti vyzkoušely kreslit při hudbě, ale i v plzeňské 55. mateřské škole. Zdejší děti byly s touto činností již seznámeny, tedy ty děti, které chodily do mateřské školy minulý rok. S těmi jsem minulý rok dělala obdobnou aktivitu, ale ne při poslechu vážné hudby. Tehdy neměly kreslit, ale vzít si barvu, kterou si představily při poslechu hudby a zakreslovaly kroky. Objasnění úkolů tak proběhlo bez obtíží i děti, které předtím podobnou aktivitu neznaly, se jí zhostily výborně. U starších dětí se však očekávaně objevilo též obkreslování od ostatních.

Celkem mohu konstatovat, že se ve všech třídách většina dětí ochotně zapojila do předložené aktivity. Náměty kreseb by se daly rozdělit do 5 skupin (Příloha B): 1. skupina: Obrázky, které nesouvisí s tématem skladby, 2. skupina: Obrázky, v nichž děti zachytily některou z aktivit, jimiž prošly (voda, lesní scéna), 3. skupina: Obrázky dětí, které reagovaly na poslech fantazijní kresbou, 4. skupina: Obrázky dětí, jejichž námětem se stalo počasí, 5. skupina: Obrázky dětí, ve kterých se objevilo téma vody v kontextu s dalšími fantazijní kresbou. V konečném důsledku nebylo podstatné, zda se děti tematicky přiblížily ve své fantazijní kresbě námětu Vltavy, ale zda dokázaly na hudbu kresbou spontánně reagovat a Vltavu soustředěně poslouchat, to se zdařilo. To překvapilo i především paní učitelky, protože žádná z nich nemá zkušenosti s vážnou hudbou a nikdy neuvažovaly o tom, že by se hudba tohoto typu dala takto využít. Padly i náměty k dalšímu pokračování práce s poslechovými skladbami.

5.1.8 Poslechová aktivita 8

Cílem této aktivity bylo rozvíjení představivosti dětí pomocí poslechu skladby. Činnost se realizovala v mateřské škole Kasejovice U Zajíčků dne 21. 11. 2013. Jednalo se o sedmý kontakt. Aktivita byla opakována ještě dvakrát před spaním. Děti měly už zkušenost z aktivity 3., která měla podobný průběh.

Tabulka 8 Poslechová činnost: Rozvoj představivosti dětí, aktivní poslech – orientace v části skladby

Kategorie	Poslechová činnost
Cíl aktivity	Rozvoj představivosti, aktivní poslech, orientace v části skladby – sledování tempových změn a kontrastů v hudbě.
Pomůcky	Skladba Vltava, 1. část (Prameny Vltavy)
Činnost učitele	Pouští skladbu a klade na různé otázky (například – Zda a jak pramínek teče - pomalu x rychle).
Činnost dětí	Poslouchají skladbu a odpovídají na otázky.
Časová dotace	5-10 minut

Průběh aktivity - Děti se posadily do kroužku, poslouchaly skladbu a odpovídaly na otázky. Co jste slyšely? Moře, řeku, potok nebo pramínek? Jaký je pramínek? Teče v noci, ve dne nebo pořád? A jak teče? Pomalu nebo rychle? Vždy jsem skladbu pustila víckrát, aby se děti mohly ujistit, zda odpovídají správně.

Závěr – Od 18. 11. do 21. 11. 2013 se děti výborně se skladbou sžily a nebyl problém jim dát hádanku, kterou část v danou chvíli slyší. Odpovědi dětí přicházely vzápětí. Přestože při jiných aktivitách mívají tyto děti problém s pozorností, zde se vydržely soustředit dlouhou dobu. S touto skladbou by se mohlo pracovat ještě několik týdnů.

Určitě by nebylo od věci položit otázky i předškolákům z mateřské školy v Kasejovicích a v Plzni.

5.1.9 Poslechová aktivita 9

Obsahem dalšího experimentu bylo využití představivosti dětí v pohybové improvizaci při poslechu skladby. S touto činností jsme se zabývaly v mateřské škole Kasejovice dne 20. 11. 2013. Věk dětí byl od tří do čtyř let. Jednalo se o osmý kontakt se skladbou, ale byl to první kontakt s touto částí Vltavy.

Tabulka 9 Poslechová a pohybová činnost: Improvizovaný pohyb na hudbu, práce s kontrastem v hudbě

Kategorie		Poslechová a pohybová činnost
Cíl aktivity	Využití představivosti dětí, jejich pohybové fantazie v improvizování pohybu na hudbu, práce s hudebním kontrastem	
Pomůcky	Skladba – 4. část (od 5:32 do 6:20 minut – a od 8: do 8:13 minut)	
Činnost učitele	Motivuje děti („začaruje je ve víly“) a přerušuje poslech zastavením hudební ukázky	
Činnost dětí	Děti se v roli víly pohybují podle hudby. Také dávají pozor, zda víla tancuje, nebo spí a tento děj znázorňují pohybem.	
Časová dotace	15 minut	

Průběh aktivity – Děti tancovaly jako víly a dávaly pozor, zda hudba hraje rychle, pomalu nebo je pozastavena. Při pozastavení hudby bylo dětem řečeno, že se víly tancováním unavily a usnuly. Děti měly reagovat na tempo hudby, podle kterého tancovaly. Buď tancovaly rychle, pomalu nebo se úplně zastavily. Tato činnost se několikrát opakovala podle zaujetí dětí.

Závěr – Tato činnost probíhala s malými dětmi ve věku od 3 do 4 let. Na dětech bylo poznat, zda jsou ve školce delší dobu či jen krátce. Nové děti se od září teprve seznamovaly s pravidly i s novými činnostmi. Proto se do této poslechové aktivity nezačlenily podle mých představ, ale začaly běhat a strkat se. To se naštěstí odehrálo jen na začátku, po určení pravidel „že víly určitě neběhají a nestrkají do sebe,“ vše začalo fungovat výborně. Všechny děti se úžasně vžily do role víly. Tato aktivita však sloužila

i k relaxaci, protože Rej rusalek má i klidné části. Ty posloužily ke zklidnění dětí a děti tak byly připraveny na zahájení dalších „nehudebních“ činností, které vyžadovaly větší míru klidu a soustředění.

Resumé: Před započítím aktivity je nutné si s dětmi předem stanovit pravidla! Příště bych v této aktivitě použila například šátky. Děti by se lépe a rychleji vžily do role vil a tančení by tak získalo nový rozměr. Na kontrasty v hudbě i na ticho však reagovaly pohotově změnou pohybu či klidem.

5.1.10 Poslechová aktivita 10

Cílem Hry na skladatele bylo u dětí rozvíjet jejich představivost a zjistit, co si pod jednotlivými částmi skladby vybaví. Této hry se zúčastnily děti z 55. mateřské školy v Plzni dne 7. 1. 2014 ve věku od tří do šesti (sedmi) let. Tato aktivita byla pro děti prvním kontaktem se skladbou.

Tabulka 10 Poslechová činnost: Hra na skladatele

Kategorie	Poslechová činnost - Hra na skladatele
Cíl aktivity	Představivost v souvislosti s námětem skladby
Pomůcky	Skladba (všechny části), obrázky s podobnou tematikou
Činnost učitele	Vypráví dětem o skladbě a skladateli (že si skladatel Bedřich Smetana složil písničku, ale bez slov, ale z obrázků)
Činnost dětí	Děti se zaposlouchají do úryvku a říkají, co si asi v určitém okamžiku skladatel představoval.
Časová dotace	25 minut
Alternativa	Děti si už neříkají, co si skladatel představoval, ale ukazují, jaký obrázek by se k hudbě hodil.

Průběh aktivity – Děti se posadily do kruhu, aby dobře viděly. Poté jsme jim pověděly několik informací ze života Bedřicha Smetany. Uvedly jsme ho jako skladatele, který psal písničky beze slov. Děj skladeb si tak představoval v obrázcích. Představoval si pramínek, který se spojil s dalšími a tak vznikl potůček. Poté, co záměr skladatele děti pochopily, mohla začít další aktivita. Dětem jsem řekla, že si samy zahrají na skladatele. Pustila jsem

jím úryvky skladby a ony nám pak měly říci, co si pod ukázkou představily. V rámci dalšího úkolu se děti samy rozdělily do tří skupin, v každé z nich byl jeden rozhodčí (učitelé). Ten vše pilně zapisoval a sčítal hlasy. Do skupin se začlenila i paní učitelka Alena (rozhodčí skupiny 1.), v druhé paní učitelka Renata (rozhodčí skupiny 2.) a já (rozhodčí skupiny 3.). Děti dostaly obrázky, které znázorňovaly jednotlivé části Vltavy. Měly za úkol poslouchat úryvky skladby a dohodnout se na obrázku, který odpovídal asi představě skladatele o daném úseku hudby. Překřikování dětí jsme předešly tím, že jsme jim určily, aby neslyšně pokládaly ruce na jednotlivé obrázky.

Obrázek, který byl označen dětmi větším počtem rukou, obdržel číslo. Po poslechu se děti vrátily do jednoho kruhu. Děti z první skupiny nám seřadily obrázky dle toho, jak se asi pojily s představou skladatele. To zopakovaly i děti v jiných skupinách. Každá skupina měla svou preferenci. V porovnání výsledků skupin jsme s dětmi zjišťovaly, zda se někde v řazení obrázků shodujeme. Shoda byla pouze ve dvou případech, tak jsme si poslechly hudbu ještě jednou a porovnal jsme představy autora s představami dětí⁸².

Závěr – Přestože jsem měla z této aktivity obavy, v celkovém výsledku mohu prohlásit, že se zdařila. Jednalo se totiž o smíšenou třídu, kde byly děti ve věku od čtyř do šesti let. Při hádání představ bez obrázků překvapily právě mladší děti, ty se pozorněji zaposlouchávaly do úryvků skladby. Většinou správně určovaly, co si pan skladatel představoval nebo se jejich názory představě skladatele přiblížily. Správné odpovědi jsme jim neříkaly, nechtěly jsme jim usnadnit další postup. Na rozdíl od nich se starší děti však nechávaly velmi ovlivnit názorem ostatních, co říkaly nebo si představovaly. Tento den byly zaujaty tématem vojáků a to uplatňovaly všude.

U další aktivity se zapojily všechny děti a mohla jsem tak zjišťovat, jaké mají jednotlivé představy, jak se projevují po povahové stránce, zda se připojují k většině nebo si stojí za

---

⁸² Tato aktivita byla totožná s tou, kterou nám na semináři předvedla PhDr. Lišková jako vhodnou pro starší děti. Ta uvádí, že s mírnou dopomocí jsou ž děti na 1. a 2. stupni schopni přiřadit k znějící hudbě patřičný obraz.

svým názorem. Zajímavé bylo sledovat, zda děti s odlišným názorem ustojí převahu ostatních hlasů.

Nejvíce se mi na těchto činnostech líbilo, že děti dokázaly udržet pozornost a poznaly i přiznaly, že se v nějakém úsudku spletly. Předloženou poslechovou činnost bych neměnila, tato forma aktivity se, dle mého názoru, osvědčila. Nebylo totiž podstatné, zda fantazie dětí bude totožná s pohledem skladatele, ale výsledkem byla opět koncentrace dětí na hudbu (aktivní poslech). V tomto případě bych však zdůraznila, že práce s poslechovou skladbou měla velký přesah i do oblasti Dítě a ten druhý (RVP). Děti se tak učily argumentovat, komunikovat spolu i obhajovat si svůj názor.

Hudba nemá schopnost dokonale vylíčit děj – mimohudební obsah a děti v MŠ nemají ještě dostatek poslechových zkušeností, proto se zcela očekávaně objevily názorné neshody při určování obrázků k příslušným částem skladby.

5.1.11 Souhrn aktivit a zhodnocení práce

Tabulka 11 Přehled realizovaných poslechových aktivit

Přehled aktivit	Místo realizace v MŠ	Počet dětí	Věk	Obsah aktivit	Cíl	Dosažení Ano / Ne
1.	Kasejovice	15	3 – 4	Poslech - emotivní uchopení	Spontánní reakce na hudbu	Ano
2.	Kasejovice, 55. mateřská škola Plzeň	53	3 – 6 (7)	Průprava k poslechu, motivace	Vyvolání představy	Ano
3.	Kasejovice	22	3 – 4	Motivace k poslechu Vltavy	Porozumění kontrastu	Ne, Ano
4.	Kasejovice, 55. mateřská škola Plzeň	53	3 – 6 (7)	Poslech + pohyb	Pohyb na znějící hudbu - vyjadřování hudby i obsahu básně	Ano
5.	Kasejovice	22	3 – 4	Verbální, neverbální vyjadřování	Vyjádření pocitů z poslechu části skladby	Ano
6.	Kasejovice	37	3 – 6 (7)	Poslech + pohyb	Pohybová reakce na hudbu	Ano
7.	Kasejovice, 55. mateřská škola Plzeň	53	3 – 6 (7)	Poslech spojený s kresbou	Využití fantazie a představivosti dětí k intuitivní kresbě	Ano
8.	Kasejovice	17	3 – 4	Poslech části skladby	Rozvoj představivosti, orientace v části skladby	Ano
9.	Kasejovice	22	3 – 4	Poslech + pohyb	Představivost, pohybová fantazie v improvizování pohybu na hudbu	Ano
10.	55. mateřská škola Plzeň	17	3 – 6 (7)	Hra na skladatele	Představivost v souvislosti s námětem skladby	Ano

Ve výše souhrnné tabulce jsou uvedeny obsahy a cíle aktivit, které se realizovaly v Mateřské škole Kasejovice a 55. mateřské škole Plzeň. Dále tabulka popisuje, s kolika

děti se pracovalo a jaký byl jejich věk. Z této tabulky můžeme vyčíst, zda jsem dosáhla mého záměru. Tím bylo zjistit prostřednictvím experimentu, zda děti nebudou vnímat vážnou hudbu pouze jako kulisu. Mé zjištění bylo pozitivní, děti se od začátku dokázaly sžít se skladbou a nebraly ji jen jako doprovod. Děti se výše zvolených aktivit zhostily výborně, i když nešlo vše jen hladce a bez problémů.

Jak můžeme vidět, v aktivitě číslo 3 se nejdříve nedosáhlo našeho cíle, kvůli malé chybě. Ze začátku jsem nesdělila dětem, co mají dělat, když je pauza a děti toho rázem využily. Druhý den jsem se poučila a hned ze začátku vysvětlila, co se má dělat, když je pauza. Vše pak nebránilo tomu, aby děti reagovaly adekvátně pohybem na kontrast v hudbě.

S tímto experimentem jsem získala mnoho zkušeností, které můžu dále využívat pro mou praxi. Uvědomila jsem si, že můj strach z realizace experimentu byl zbytečný, jelikož průběh mé práce probíhal bez vážných komplikací, i když některé věci nebyly tak, jak si člověk naplánuje. Na konci experimentu jsem dala dětem z pokusných tříd možnost se verbálně vyjádřit, která z daných aktivit se jim nejvíce líbila. Překvapilo mě, že to byla aktivita č. 4. Tato aktivita byla pro děti zajímavá v tom, že si během této činnosti pomocí své fantazie představily vznik řeky Vltavy od jejího pramínku až po velkou silnou řeku. Jako pomůcka jim sloužila šablona znázorňující jednotlivé úseky Vltavy.

Mé předpoklady se potvrdily. Děti jsou schopné za dopomoci a dobré motivace reagovat na mimohudební námět a po svém obsah vyjádřit. Starší děti vážnou hudbu vnímaly citlivěji a rychleji pochopily zadané úkoly. I když jsem si **nebyla jistá, zda se děti dokážou sžít s vážnou hudbou a zvládnou reagovat na dané aktivity**, opak byl pravdou. Děti s vážnou hudbou neměly žádný problém. Poslední hypotéza byla, **zda motivace k činnostem bude dostačující k aktivitám poslechu vážné hudby. Věřila jsem, že děti, i když neznají vážnou hudbu, ji nebudou vnímat jen jako kulisu.** Dovoluji si tvrdit, že motivace byla dostačující a v žádném případě pro ně poslech Vltavy nebyl pouhou kulisou.

Resumé: V konečném důsledku mohu s čistým svědomím prohlásit, že symfonická báseň Vltava je vhodným materiálem k poslechovým činnostem i pro předškolní stupeň hudebně výchovného vzdělávání.

Závěr

Tato práce byla zaměřena na poslech vážné hudby ve vybraných mateřských školách a to u dětí ve věku od 3 do 6 let. Mým cílem bylo zjistit, jak děti na tuto hudbu reagují a k čemu je inspiruje. Hudebním materiálem k poslechovým aktivitám byla Smetanova Vltava.

V teoretické části ve stručnosti specifikuji jednotlivé hudební činnosti, jejichž prostřednictvím je hudební výchova v mateřské škole realizována. Nejvíce se zaměřuji na poslechovou činnost, způsob práce se skladbou a problematiku poslechových činností v MŠ. Dále zde představuji skladatele Bedřicha Smetanu a jeho dílo Má vlast. Symfonickou báseň Vltava z tohoto cyklu shledávám po obsahové i námětové stránce jako materiál nejlépe využitelný pro poslechové činnosti v MŠ. V praktické části charakterizuji mateřské školy, které mi umožnily ve třídách uskutečnit svůj experiment.

Se záměrem dokázat své předchozí tvrzení jsem vymyslela a připravila několik aktivit, které vycházely z poslechu Vltavy a tak byly určeny pro realizaci poslechových činností v uvedených mateřských školách. Ty byly sestaveny na základě studia teoretických poznatků z oblasti poslechových činností (1. část bakalářské práce). Nejprve jsem vycházela z představy, že děti vědí, jak taková řeka vzniká. Realita ale byla jiná. Proto jsem první aktivitu musela zaměřit na oblast environmentální⁸³ a přiblížit tak dětem nejprve zákonitosti, které vznik řeky provázejí.

Všechny aktivity jsem začlenila do přehledných tabulek, ve kterých stanovuji i jejich dílčí cíle. K experimentálnímu ověření mé práce došlo na dvou pracovištích. Experimentu se zúčastnilo 53 dětí.

I praktickou část poslechových činností jsem zaznamenala do tabulek, ve kterých najdeme pokyny pro učitele a děti. V komentářích pod tabulkami je uveden navržený průběh aktivity tak, její ideální realizaci k jednotlivým aktivitám by zhruba měla vypadat její ideální realizace. Tu můžeme konfrontovat s jejím skutečným průběhem v závěru komentářů k aktivitám. Díky teoretické a praktické části se změnil můj postoj k vážné

---

⁸³ environmentální – týkající se životního prostředí

hudbě. Z tohoto experimentu jsem byla nadšená já i děti. Bylo pro mne překvapující, jak děti dokážou vážnou hudbu vnímat a jak se emočně vcítí do děje.

Myslím si, že tato práce byla přínosem pro mě i učitelky. Ty byly nadšené, co vše se dá v tomto ohledu se skladbou dělat. Troufnu si říci, že jsem docílila toho, že učitelé, kteří se experimentu účastnili, začali uvažovat, jak by se dalo s vážnou hudbou v činnostech pokračovat.

Doufám, že se i jiní učitelé budou mou prací inspirovat a budou více děti seznamovat s vážnou hudbou, která je v hudebních činnostech stejně důležitá jako hudba moderní.

Celý tento experiment považuji za zdařilý, neboť přispěl k lepšímu pochopení vážné hudby a jinému pohledu na ni.

Seznam použité literatury a pramenů

Akademický slovník cizích slov: (A-Ž). 1. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

BUDÍK, Jan, Zdeněk NOUZA, Ivan POLEDŇÁK, MIHULE a Antonín MATZNER. *Poslechové skladby pro 6. až 9. ročník základních devítiletých škol*. Praha: Supraphon, 1997. ISBN neuvedeno.

HOLZKNECHT, Václav. *Bedřich Smetana: život a dílo*. Praha: Panton, 1984. ISBN neuvedeno.

KUBIČKA, Miroslav. *Všeobecná hudební nauka: (přehled látky)*. Plzeň: Hra, 1998. ISBN M-66054-017-6.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti předškolním vzdělávání*. Praha 8: RAABE, 2006. ISBN 802-86307-26-3.

Materiály z DIMŠ 1 – 3

OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru 2. díl*. Praha: Orbis, 1946. ISBN neuvedeno.

PÍCHA, František. *Všeobecná hudební nauka*. Praha: Státní hudební vydavatelství, n. p., 1964. ISBN neuvedeno.

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. [Díl] 1.: učebnice pro studenty pedagogických fakult. 2*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN neuvedeno.

SMOLKA, Jaroslav. *Smetanova symfonická tvorba: Dílo a život Bedřicha Smetany*. Praha: Supraphon, 1984. ISBN neuvedeno.

ŠÍN, Otakar. *Všeobecná nauka o hudbě*. Praha: Hudební matice umělecké besedy, 1949. ISBN neuvedeno.

VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice : (vysokoškolská učebnice)*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0435-3.

ZENKL, Luděk. *ABC: hudebních forem*. Praha: Supraphon, 1990. ISBN neuvedeno.

ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ, Libuše KURKOVÁ a Jan BUDÍK. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-542-87.

Internetové zdroje

Baerenreiter.cz: SMETANA: Má vlast [online]. 27. 9. 2013 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.baerenreiter.cz/novinky1/smetana-ma-vlast.html>.

Citace. com : verze 2.0 [online]. 2004 - 2010 [cit. 2010-08-30]. Dostupné z WWW:<<http://www.citace.com/generator.php?druh=7&ukol=1>>.

Estranky.cz. [online]. 2014 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.cc355photos.estranky.cz/fotoalbum/krajina/voda/1.html>.

Novinky.cz. [online]. 2003-2014 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/styl/218156-zdenek-troska-kdyz-maji-lide-opravdu-talent-jsou-neobycejne-skromni.html>.

Popron.cz: Česká filharmonie / Jiří Bělohlávek - Smetana : Má vlast. Cyklus symfonických básní, CD [online]. [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.popron.cz/ceska-filharmonie-jiri-belohlavek-smetana-ma-vlast-cyklus-symfonicky-ch-basni-cd/s-305543/>.

Příbramský deník.cz: zprávy. [online]. 30. 10. 2013 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/jen-jedna-honitba-na-sedlcansku-si-vyzadala-restitucni-narok-20131030.html.

SLAVÍKOVÁ, Marie. Materiály - didaktika 1 [online]. [cit. 2014-06-15]. Dostupné z: http://fpe.zcu.cz/khk/Pro_studenty/stud_materialy.html.

SLAVÍKOVÁ, Marie. Materiály - didaktika 3 - Poslech [online]. [cit. 2014-06-15]. Dostupné z: http://fpe.zcu.cz/khk/Pro_studenty/stud_materialy.html.

Tn.cz: zprávy. [online]. 13. 8. 2012 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/zpravy/domaci/studanky-a-prameny-vysychaji-nejhors-i-situace-je-na-morave.html>.

Veslavkove.cz. [online]. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.veslavkove.cz/kultura/rusalka-zaznela-pod-hvezdami.aspx>.

VisitVltava.cz. VisitBohemia.cz [online]. [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.visitvltava.cz/cz/reka-vltava-v-datech/19/>.

Wikipedie.org: Bedřich Smetana [online]. 12. 6. 2014 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana.

Resumé

Tato bakalářská práce zachycuje poslechovou činnost se skladbou B. Smetany Vltava u předškolních dětí. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá hudebními činnostmi v mateřské škole z hlediska poslechu, stručně pojednává o životě Bedřicha Smetany a jeho tvorbě cyklu Má vlast. Také charakterizuje dvě mateřské školy, kde se experiment uskutečnil.

Praktická část této práce popisuje experiment v oblasti poslechu na MŠ. Ten se uskutečnil na dvou pracovištích za účasti 52 dětí. Pro jeho realizaci vzniklo 10 námětů k poslechovým činnostem, v jejichž centru stála skladby B. Smetany Vltava. Cílem experimentu bylo zjistit, zda lze využít tento materiál i v poslechových činnostech dětí předškolního věku. Experiment potvrdil, že Smetanova Vltava se může při dobré motivaci stát jejich součástí.

Summary

This bachelor's work captures the listening activity with Bedřich Smetana's composition "Vltava", with preschool children. The work is divided into two parts. The theoretical part deals with musical activities in kindergarten in terms of listening, briefly discusses the life of Bedřich Smetana and his work on cycle "Má vlast". It also characterizes two kindergartens, where the experiment took place.

The practical part of this work describes an experiment with listening in a kindergarten. It took place at two facilities with the participation of 52 children. Ten suggestions for listening activities, in whose center stood a Bedřich Smetana's track "Vltava", were created for its implementation. The aim of the experiment was to find out whether you can use this material in listening activities for preschool children. The experiment confirmed that Smetana's "Vltava" may, with a good motivation, become part of them.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Grafická šablona zachycující průběh počátku skladby	35
Obrázek 2 Střílející letadlo	II
Obrázek 3 Čert Obrázek 4 Hasičské auto	III
Obrázek 5 Vlny Obrázek 6 Vlny, pramínky	III
Obrázek 7 Pramínky, hráz, křoví Obrázek 8 Řeka a potok	IV
Obrázek 9 "Odtejká to" zvětšuje a zvětšuje Obrázek 10 Voda.....	IV
Obrázek 11 Noty.....	V
Obrázek 12 Hodně mlhy Obrázek 13 Obloha s kapičkou, řeka.....	V
Obrázek 14 Padající kapky	VI
Obrázek 15 Parník a řeka Obrázek 16 Voda, rákos	VI
Obrázek 17 Víly, potok s kameny, měsíc, mraky a růže	VII
Obrázek 18 Pramínek – autor: Vojtěch Vrána.....	VIII
Obrázek 19 Potok – autor: Isifa.com	IX
Obrázek 20 Lov – autor: Karel Pech	IX
Obrázek 21 Svatba – autor: Kriké	X
Obrázek 22 Rej rusalek – autor: B. Maleček.....	X

Seznam tabulek

Tabulka Poslechová činnost: 1 první poslech - emotivní uchopení	30
Tabulka 2 Poslechová činnost: průprava k poslechu, motivace	31
Tabulka 3 Poslechová činnost: Porozumění tempu	32
Tabulka 4 Poslechová a pohybová činnost: pohyb organizovaný znějící hudbou i obsahem skladby	34
Tabulka 5 Poslechová činnost: V kontextu s neverbálním vyjadřováním dětí	36
Tabulka 6 Poslechová a pohybová činnost: Pohybová reakce na hudbu	38
Tabulka 7 Poslechová činnost: Využití fantazie a představivosti dětí	39
Tabulka 8 Poslechová činnost: Rozvoj představivosti dětí, aktivní poslech – orientace v části skladby	41
Tabulka 9 Poslechová a pohybová činnost: Improvizovaný pohyb na hudbu, práce s kontrastem v hudbě	42
Tabulka 10 Poslechová činnost: Hra na skladatele	43
Tabulka 11 Přehled realizovaných poslechových aktivit	46

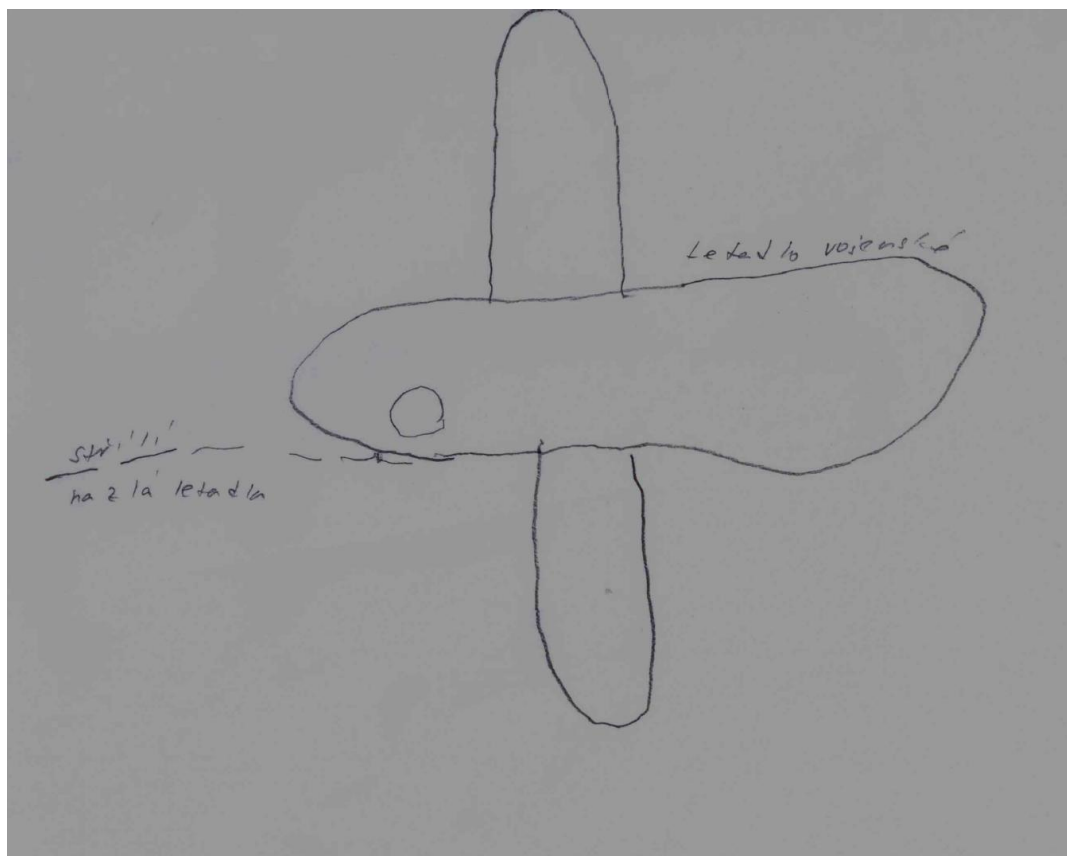
Seznam příloh

Seznam příloh.....	I
Příloha A: Záznam skladby Vltava na datovém médiu	II
Příloha B: Obrázky dětí	II
Příloha C: Obrázky k aktivitě číslo 10	VIII

Příloha A: Záznam skladby Vltava na datovém médiu

Příloha B: Obrázky dětí

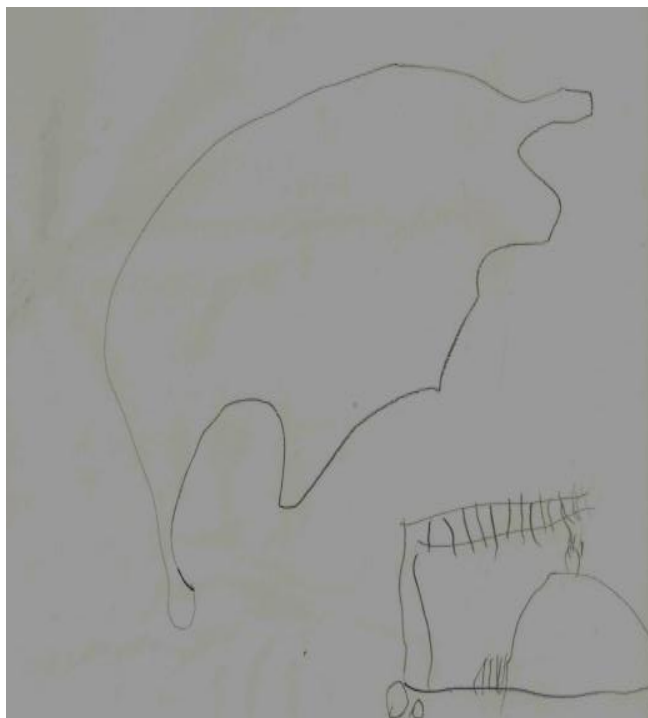
1. skupina: Obrázky, které nesouvisí s tématem skladby

Obrázek 2 Střílejší letadlo

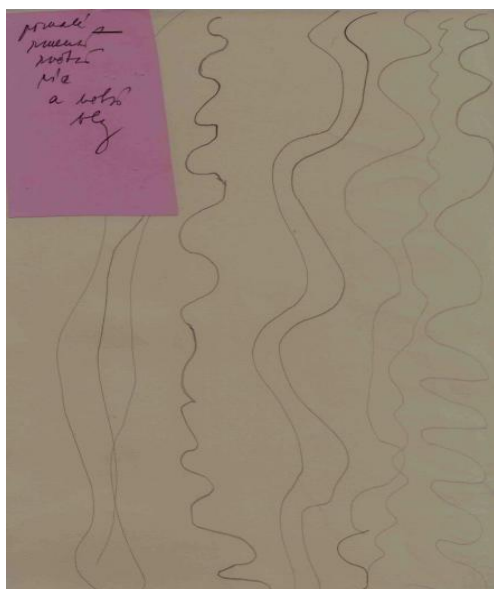

Obrázek 3 Čert

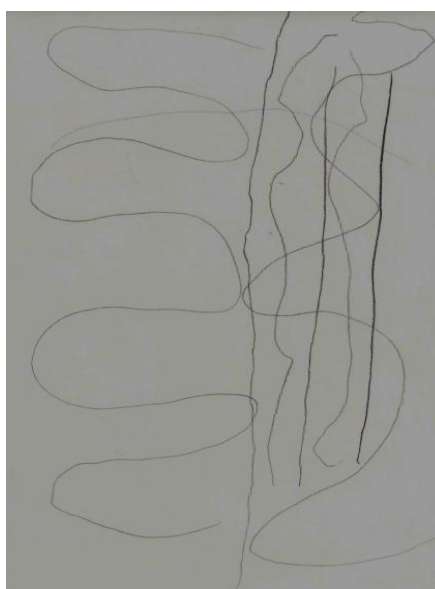

Obrázek 4 Hasičské auto

2. skupina: Obrázky, v nichž děti zachytily některou z aktivit, jimiž prošly (voda, lesní scéna).

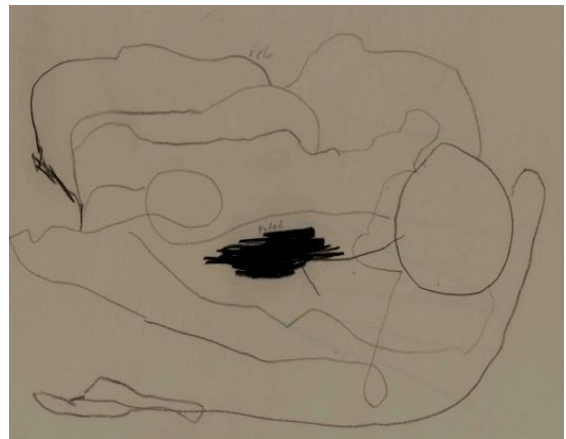
Obrázek 5 Vlny

Obrázek 6 Vlny, pramínky

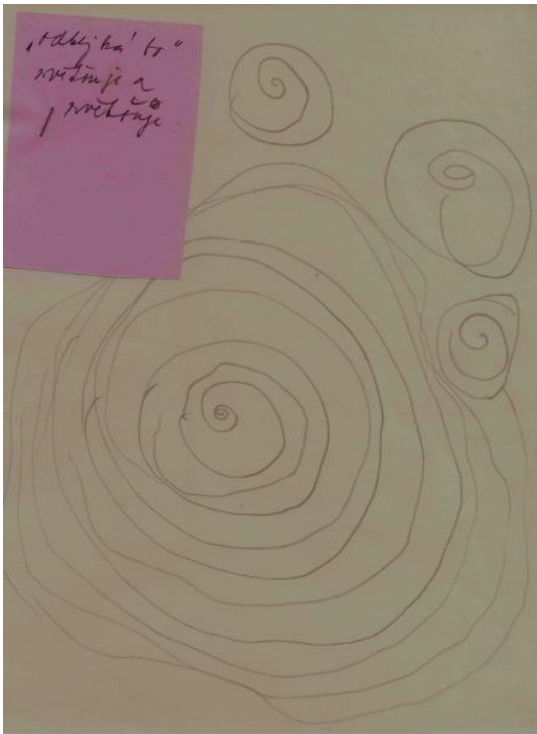

Obrázek 7 Pramínky, hráz, křovi

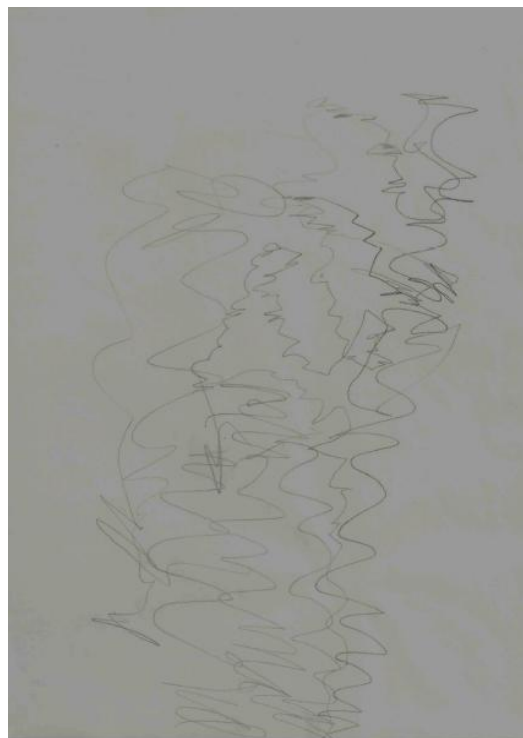

Obrázek 8 Řeka a potok

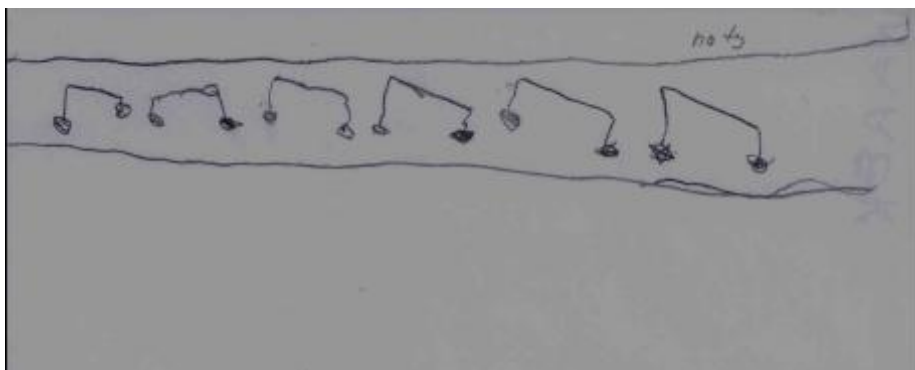
3. skupina: Obrázky dětí, které reagovaly na poslech fantazijní kresbou

Obrázek 9 "Odtejká to" zvětšuje a zvětšuje

Obrázek 10 Voda

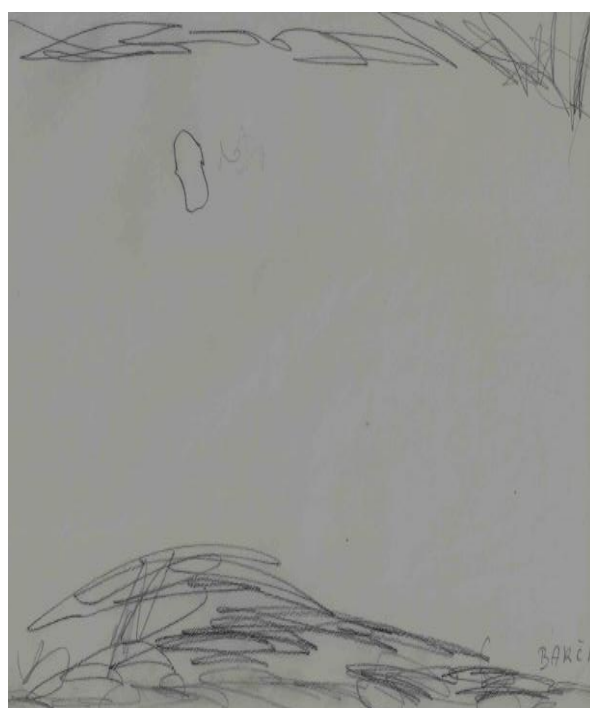

Obrázek 11 Noty

4. skupina: Obrázky dětí, jejichž námětem se stalo počasí

Obrázek 12 Hodně mlhy

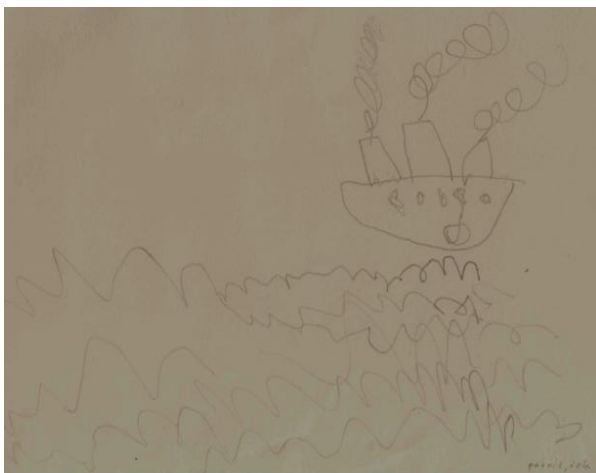

Obrázek 13 Obloha s kapičkou, řeka

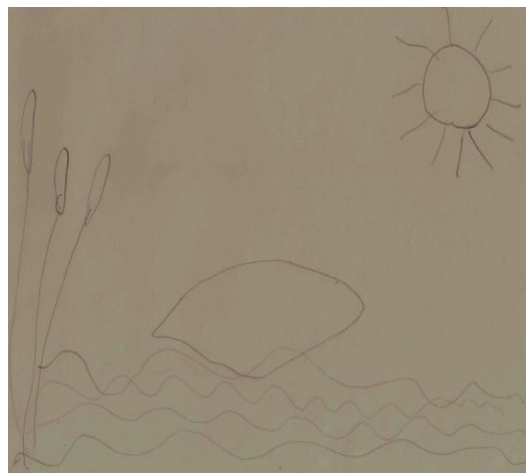

Obrázek 14 Padající kapky

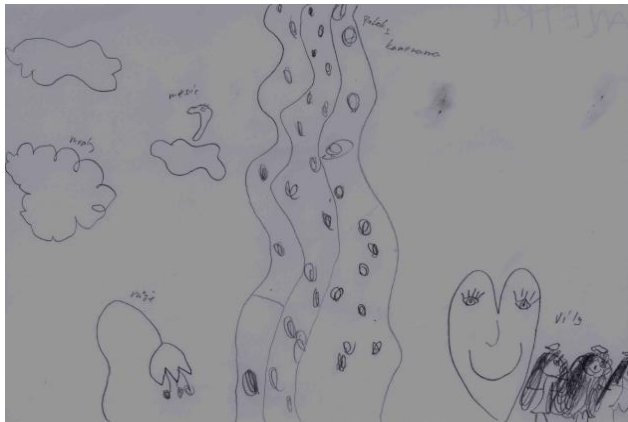
5. skupina: Obrázky dětí, ve kterých se objevilo téma vody v kontextu s další fantazijní kresbou

Obrázek 15 Parník a řeka

Obrázek 16 Voda, rákos

Obrázek 17 Víly, potok s kameny, měsíc, mraky a růže

Příloha C: Obrázky k aktivitě číslo 10

Obrázek 18 Pramínek – autor: Vojtěch Vrána

Obrázek 19 Potok – autor: Isifa.com

Obrázek 20 Lov – autor: Karel Pech

Obrázek 21 Svatba – autor: Kriké

Obrázek 22 Rej rusalek – autor: B. Maleček

